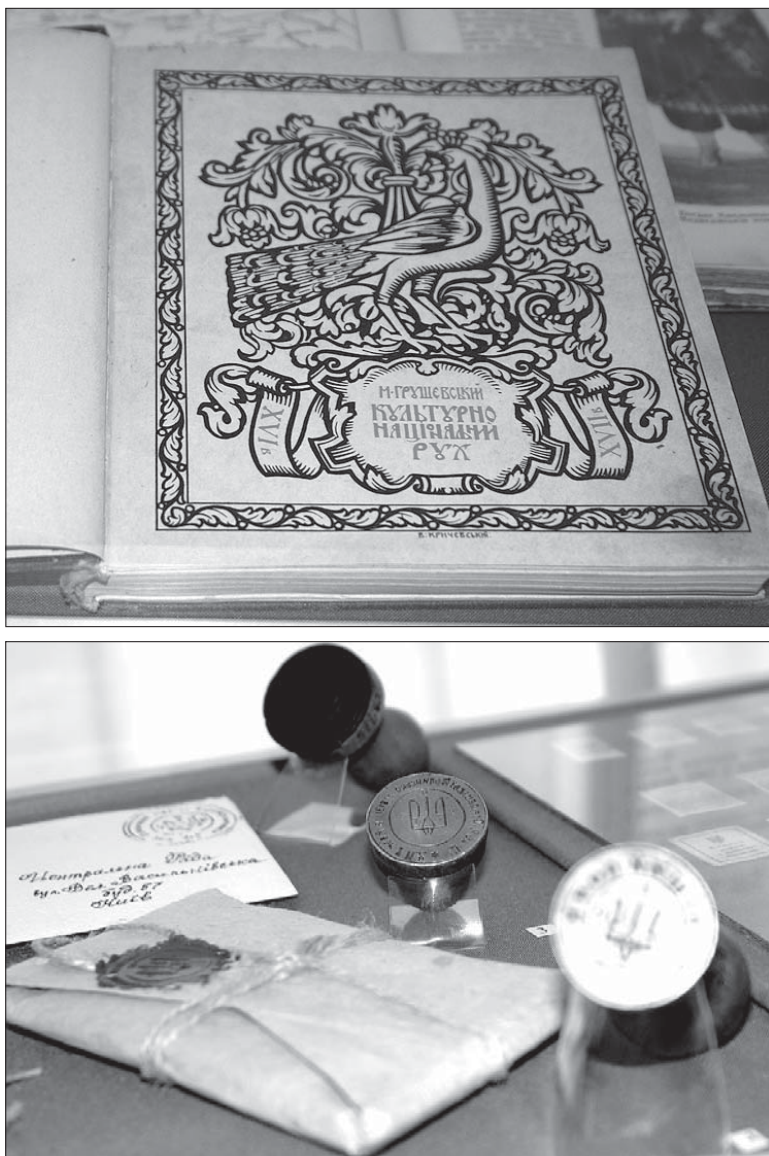
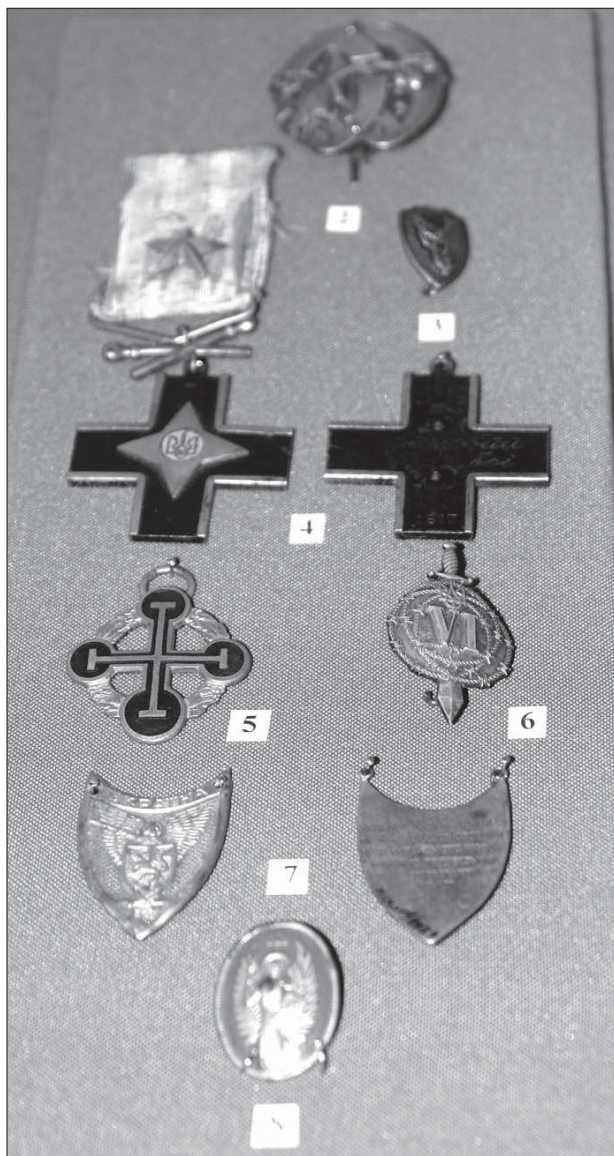

Клейноди і знаки Української революції 1917—1921 років. Національний музей історії України. Київ, 2017.
Фото Георгія Лук'ячука

Ця книжка днями побачила світ. Її авторами стали заслужений працівник культури України, заступник директора обласного краєзнавчого музею, член “Просвіти” Володимир Мокляк, заслужений працівник культури України, голова Полтавського міського об'єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, перший заступник директора Державного архіву Полтавської області Тарас Пустовіт та директор краєзнавчого музею Олександр Супруненко.

Протягом десятиліть комуністично-російський окупаційний режим нищив пам'ять про події Української революції 1917—21 років, зокрема й про будинок Українського клубу у Полтаві. Тож видання такого історичного дослідження стало вагомим подієм у справі відновлення історичної пам'яті українців. Цегляний будинок по вулиці Стрітенській, 37 (колишня Комсомольська) у Полтаві будували наприкінці позаминого століття як поліклініку. Втім, краєзнавці й історики обленцентру знають споруду завдяки видатним історичним подіям. Зокрема восени 1913 року в ній за участю видатного політика, вченого та громадського діяча, майбутнього голови Української Центральної Ради Михайла Грушевського започатковано Український клуб, який був тоді головним осередком українського культурного відродження.

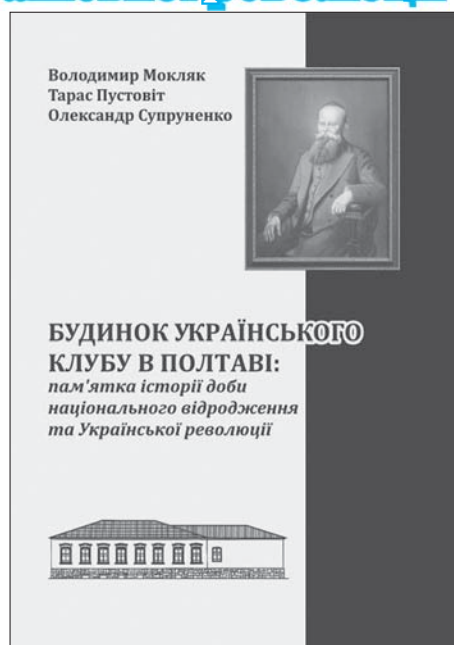
За словами Тараса Пустовіта: “...Тут бували видатні діячі української культури та українського визвольного руху Микола Міхновський, В'ячеслав Ли-

Пам'ятка доби національного відродження та Української революції

пинський, Федір Вовк, Борис Мартос, Дмитро Багалій, Павло Чижевський, Дмитро Шербаківський, діяч “Просвіти” Віктор Андрієвський... Ми цілеспрямовано працювали над цією книгою, щоб пошанувати видатних діячів національної культури та Української революції 1917—21 років, щоб зберегти цю будівлю на майбутнє. Бо місто швидко змінюється, стара Полтава руйнується. От щоб зафіксувати і показати велич і аурі Полтави столітньої давнини, це й потрібно робити”.

“Саме у цьому будинку розташовувався штаб першого українського полку ім. Богдана Хмельницького армії УНР, а в часи гетьманату Павла Скоропадського створено перший на Полтавщині український університет, де працювали корифеї української науки”, — зазначив Олександр Супруненко, директор Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.

Нове історичне видання представили громадськості в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського як спільний проект цього закладу, а також Центру охорони та досліджень пам'яток археології управління культури Полтавської ОДА та Державного архіву Полтавської області. Презентація книги “Будинок Українського клубу в Полтаві: пам'ятка історії доби національного відродження та Укра-

їнської революції” дала старт масштабним заходам влади і громадськості з відзначення на Полтавщині сторіччя Української революції 1917—21 років у рамках історико-просвітницького проекту Українського інституту національної пам'яті “Місця пам'яті”.

Прес-центр Полтавського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта”

Тематичне motto цього числа «СП»:
«100-річчя ПОДІЙ
УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ
1917—1921 років:
ВИВЧИТИ, ЗАСВОЇТИ
І НЕ ПОВТОРИТИ»

ТРАГЕДІЯ СЕЛА БЕРЕСТЬ

4

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ ЛАРИСА НЕДІН

8

СТЕПАН ПАВЛЮК: ЧИ ВИЖИВЕ ГУМАНІТАРНА НАУКА?

10

АБЕТКА ВІДОМИХ ІМЕН: ТЕТЯНА ІВАЩЕНКО

14

*Шановні пані та панове!
Дорогі співвітчизники!*

Надпотужний політичний землетрус, яким для Європи та Азії виявилася Перша світова війна, тоді розвалив кілька імперій. Ще на початку XX століття вони видавалися непорушними основами континентального порядку, та за якихось двадцять років ті колоси на глиняних ногах впали, а на руїнах постала низка нових незалежних держав. На авансцені історії повноголосо заявили про себе народи, над правом на самостійне існування яких у провідних європейських столицях навіть не замислювалися.

Незабаром Чехія та Польща, Фінляндія та Естонія, Литва та Латвія, інші близькі нам країни відзначатимуть століття відновлення чи проголошення незалежності. Ми дуже щиро поділяємо радість дружніх нам народів, тим більше, що у нашому власному календарі такої дати поки що нема. Ми втратили цілих 75 років, щоб знову стати на той шлях, якого так і не здолали на початку XX століття.

Сьогодні ми не стільки святкуємо, скільки аналізуємо помилки наших далеких попередників. Аналізуємо для того, щоб зараз уникнути подібного самим. Вивчити, засвоїти і не повторити — от що зараз головне. Медики дуже наполегливо радять холодний душ як дієвий профілактичний засіб. А для політиків велими корисним є холодний душ історії.

Одразу хотів би зазначити, що цілком поділяю думку Івана Лисяка-Рудницького, який говорив: “Було би помилкою, — писав він, — говорити про поразку української революції. Вона не досягла своєї остаточної мети, але внутрішньо переродила суспільство України...” На фундаменті Української національної революції 1917—1920 років розвивалося “все далі українське життя”.

Українська ідея, якою до того протягом десятиліть цікавилася лише вузьке коло національної інтелігенції, масово оволоділа селянами і пустила корені в середовищі робітництва.

Протягом першого року Революції навіть тогочасна українська еліта перебувала в полоні автономістських ілюзій про міфічну федеративну та демократичну Росію. Універсал Центральної Ради про незалежність був лише четвертим, а я абсолютно переконаний, мав би бути першим. Проте після Революції питання про незалежність настільки міцно укорінилося в свідомості українців, що його не змогли витравити цілих сімдесят років диктатури. І, думаю, що це вже тоді був незворотний процес.

І навіть більшовики мусили рахуватися з розмахом і силою українського національного руху. Замість сукупності малоросійських республік і губерній з’явилася Україна, — хай ще і не відокремлена, але вже виокремлена. І з юридично оформленим правом відділитися. Звичайно, в конституції Радянського Союзу ту норму твердо вважали мертвою, але ми, українці, її оживили, щойно склалися належні для того обставини.

Звернення Президента до Українського народу з нагоди відзначення 100-річчя подій Української революції 1917—1921 років

І Центральна Рада, і Українська Народна Республіка, і Гетьманат, і Директорія проторували той шлях, яким Україна нині йде у майбутнє. І за це ми маємо бути вдячні визначним фігурам того часу, як-то: Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Павло Скоропадський, Симон Петлюра, Євген Коновалець, Дмитро Донцов, Євген Петрушевич та інші. І вдячні мільйонам українців, які усвідомили свої національні та громадянські права. І найбільше — тим, хто за незалежність боролися зі зброєю в руках, хто були справжніми солдатами революції, — солдатами не в переносному, а в прямому сенсі слова.

Шановне товариство!

Минулої осені, виступаючи перед київськими студентами з нагоди 150-річчя Михайла Грушевського, я наводив доречну думку Василя Ключевського: “Історія не вчителька, а наглядка: вона нічому не навчає, а тільки карає за незнання уроків”. Як бачимо, інколи навіть російські історики бувають праві.

Що ж у нас тоді пішло не так і чому ми втратили незалежність, на відміну від наших найближчих сусідів?

Перша причина — хибні ідеологічні установки: орієнтація на федерацію з Росією та дурман соціалістичної та комуністичної доктрин. Вони замість того, щоб консолідувати націю, розпалювали класову та соціальну ненависть між різними верствами українського суспільства і робили його вразливим перед зовнішнім ворогом. Здається, один лише Скоропадський наполягав на тому, що Україна не повинна стати полем для соціалістичних експериментів.

По-друге, недалекоглядний, короткозорий пацифізм завадив вчасно створити справжнє українське військо, тверезо оцінити загрозу з боку Росії для належної України і твердо підготуватися до зовнішньої агресії що з боку білих, що зі сторони червоних.

“Свою владу, — писав сумновідомий Муравйов, — ми несемо з далекої Півночі на вістрях своїх багнетів і там, де її встановлюємо, підтримуємо її силою цих багнетів”. Російська інтервенція, російські війська та російська зброя — ось що зіграло вирішальну роль у придушенні революції. І російська пропаганда — так само, бо найсоліднішими обіцянками українців улещували саме більшовики. Нічого не нагадує?

По-третє, через брак міжнародної підтримки Україна в роки вирішальної сутички з росіянами залишилася сам-на-сам з агресором.

Але головне, що не дало тоді постати українській незалежній державі — брак внутрішньої єдності, політичні чвари, анархія, отаманщина.

“Наші тодішні лідери, — писав у своїх “Спогадах командарма” Михайло Омелянович-Павленко, командувач армії УНР, — партійні гасла ставили вище державних, персональні моменти вище загальних”.

Московсько-петроградські орди, немов сарана, хмара за хмарою сунули в Україну. А деякі провідники українського руху тим часом вважали, що головне — підняти повстання проти Гетьмана. Його організатори не цуралися перемовлятися з ленінським Раднаркомом, пропонуючи за допомогу в заколо-

ті легалізувати в Україні більшовицьку партію.

Калейдоскопічні зміни урядів, перманентні змови і постійні заколоти не залишали жодних шансів на успіх нашої справи. Міжпартійна боротьба та міжособистісні інтриги не припинялися навіть тоді, коли українська влада розповсюджувалася не далі залізничної станції, до якої відступив паровоз з членами уряду.

Самовільне зняття цілої армії з фронту вже не виглядало як екстраординарна подія. Військовий підрозділ міг відмовитися виконувати накази вищого командування, бо командиру не подобався якийсь міністр, або так вирішила солдатська рада. Хтось переходив на бік червоних, хтось перебігав до білих. Хтось просто засновував собі власну армію, і значна частина території України опинилася врешті-решт під владою різноманітних “батьків” та “отаманів” з розгулом беззаконня та диктатом грубої сили.

Таку українську історію, говорячи словами Винниченка, справді не можна читати без брону.

Та традиція не минулася безслідно, і в сьогодиншній Україні багато хто демократію плутає з махновщиною. Ми втрачимо державність, якщо всі і кожний не усвідомлять, що монополію на застосування сили має тільки держава; що всі акції протесту повинні носити винятково мирний характер; що пристрасть до зброї належить демонструвати лише на фронті, а залізничні колії слід підривати на території ворога, а не в тилу власних військ.

Попереджаю тих, хто виходить за рамки названих принципів, закону та здорового глузду, що я протидіятиму всім тим, хто намагатиметься насаджувати в Україні на догоду Росії безлад та анархію. Протидіятиму і переконанням, і словом, і силою правоохоронних органів.

Я ще раз закликаю всі партії, як представлені у Верховній Раді, так і позапарламентські, у жорсткій внутрішньополітичній боротьбі, властивій будь-якій демократії, зважувати на ті надзвичайно складні зовнішні обстави-

ни, в яких ми будемо європейську Україну.

Хочете боротися проти Президента — прошу дуже. Ви на те й опозиція. Але Україну — не розхитуйте і не підпалюйте!

За чотири роки Української національної революції минулого століття влада в Києві змінилася як мінімум 14 разів. Кому від того стало легше? Скажіть, кому від цього стало легше. Кому, крім Кремля, який отримав тотальний контроль над Україною на цілих сімдесят років. Тому Москва хоче, щоб і зараз влада в Україні міннялася б з такою ж регулярністю.

Росія завжди користалася в своїх інтересах перевагами демократичних систем в сусідніх державах, щоб поглинути їх: починаючи з часів Новгород та Речі Посполитої, завершуючи Центральною Європою після Другої світової. І зараз розхитування ситуації в нашій державі зсередини є одним із способів гібридної війни Кремля проти України.

Оскільки, відповідно до Конституції, рішення про дострокові парламентські вибори і про розпуск парламенту ухвалює Президент України, хочу ще раз наголосити: дострокових парламентських виборів, у яких насамперед зацікавлена Росія, я не підтримую. А отже, їх не буде.

Як Президент я пройшов свій екватор, парламент до нього наближається. Не так вже й багато часу до планових виборів. У нас є два роки для того, щоб на основі досягнутої макрофінансової та макроекономічної стабілізації пришвидшити та утримати економічне зростання. Зробити вже перші результати реформ відчутними для якомога ширшого кола українських громадян.

Опозиція пропонує, я би навіть сказав, нав’язує владі формат війни на взаємне знищення. Я ніколи не пристану на таку пропозицію. В середині країни для мене всі політичні сили, — незалежно від того, при владі вони чи в опозиції, — є партнерами в розбудові незалежної, європейської, демократичної держави.

Сьогодні, як і сто років тому, Україна захищає свою незалежність від російського агресора. У цій війні слід пам’ятати до чого приводить розбрат і не допустити тих трагічних прорахунків, які призвели до поразки Української революції 1917-1921 років, а головним з них були внутрішні незгоди в умовах зовнішньої агресії.

Пам’ятаймо як “Отче наш”: тільки коли ми єдині — ми непереможні. Пам’ятаємо мудрість давніх: Мужність — творить перемогу, єдність — творить непереможних.

Пам’ятаємо і українську пісню-молитву “В єдності сила народу. Боже, нам єдність подай”.

Слава Україні!

17.03.2017

Текст і фото з сайта
www.president.gov.ua

Відкриття виставки

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Українська революція 1917—1921 років — низка політичних та військових подій національно-визвольної боротьби українського народу за відновлення власної державності, визначальними серед яких стали утворення: Української Центральної Ради — представницького органу українських демократичних сил (головою УЦР обрали Михайла Грушевського); різних форм національної державності (Українська Народна Республіка, Західноукраїнська Народна Республіка).

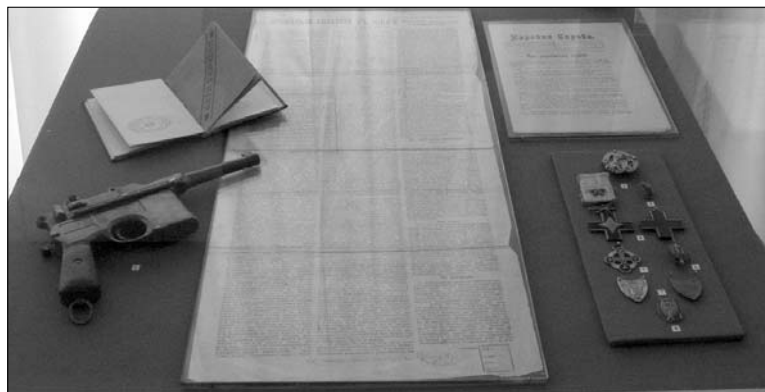
Українська революція 1917—1921 років вперше показала світові суверенну українську державу та стала початковим етапом у боротьбі за незалежність, яка досягла своєї мети 1991 року. Ця революція започаткувала процес формування модерної політичної нації.

“Нам вдалося відновити українську державу, але антиукраїнські сили намагаються її знищити. І щоб не повторювати помилок сторічної давнини, ми повинні вивчати досвід Української революції і робити відповідні висновки”, — наголосив на відкритті виставки віце-прем’єр-міністр України В’ячеслав Кириленко.

“З сьогоднішньої виставки розпочинається відзначення 100-річчя Української революції 1917—1921 років. Коли дивимось на ті події, то проводимо багато паралелей із сучасністю. Війна проти України розпочалася 100

років тому, тоді зовнішню агресію називали громадянською війною. Сьогодні маємо таку агресію на сході України”, — зазначив голова Українського інституту національної пам’яті Володимир В’ятрович.

Серед експонатів друкарська машинка “Underwood”, що належала Левку Чикаленку — члену Центральної Ради та співробітнику її секретаріату. Керівник Секретаріату Української Центральної Ради М. Єремійв згадав, що приміщень не вистачало, тому спочатку секретаріат розташовувався в умивальних кімнатах Педагогічного музею: “На умивальники ми поклали дошки для креслення, яких було багато, і це були столи. Хтось нам пожертував стару російську машинку, бо українських тоді ще в Києві не було”. Поступово секретаріат розширився і виробив порядок ведення діловодства. Було створено Канцелярію Центральної Ради. Діловодство здійснювалося

Уроки вітчизняної історії

У Національному музеї історії України відкрили виставку “100 років Української революції. Відроджена держава”, що присвячена сторіччю від початку Української революції 1917—1921 років та створенню першого українського парламенту — Української Центральної Ради.

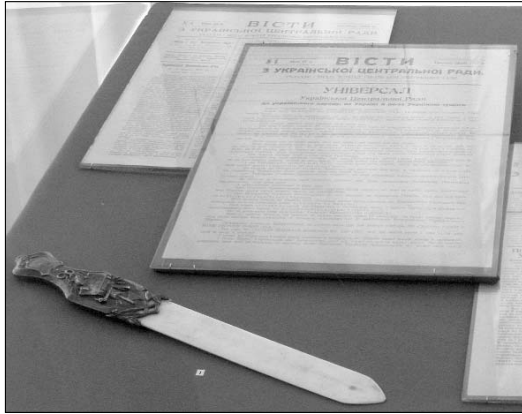
українською мовою, але законодавчі документи паралельно друкувалися російською, єврейською та польською.

Поряд прапор, що ймовірно належав повстанцям у с. Мошни на Черкащині, які у вересні 1920 року разом із холодноярцями брали участь у наступі на Черкаси.

Далі — книги з історії України, надруковані на початку XX ст. Серед них — праці, написані та упорядковані відомим українським істориком, Головою Української Центральної Ради Михайлом Грушевським.

Представлені світлини відомих діячів 1917—1921 років Михайла Грушевського і Симона Петлюри та зразки їхньої епістолярної спадщини, а поруч брошура Михайла Грушевського “Якої автономії і федерації хоче Україна”, видана накладом Союзу визволення України (Відень, 1917 р.).

Листівка “Кровавые события в Киеве” подає хронологічний опис подій Січневого збройного повстання, організованого Київським комітетом більшовицької партії проти Української Народної Республіки під час наступу військ радянської Росії на Київ. Повстання розпочалося вночі 16 (28) січня 1918 р. на заводі “Арсенал”. До арсенальців приєдналися солдати деяких українських полків та робітники кількох підприємств. Вони висунули Цен-

тральній Раді ультимативні вимоги: передати владу радам і роззброїти українські військові частини. Центральна Рада відхилила їх і натомість зажадала беззастережної капітуляції. Збройні сутички почалися на Печерську, Шулявці, Деміївці, Подолі, а також у центрі міста. Січневе повстання тривало 7 днів до 22 січня (4 лютого) 1918 р. і закінчилося перемогою українських підрозділів. Але в цей час до Києва наблизилися російські більшовицькі загоны під командуванням М. Муравйова. Після 5-денного артилерійського обстрілу 26 січня (8 лютого) вони захопили місто.

Представлено газету “Вісті Української Центральної Ради” — офіційний друкований орган Української Центральної Ради. Газета виходила з квітня до листопада 1917 р. у Києві. Всього вийшло 215 чисел.

У № 4 газети за квітень 1917 р. надруковано стенограму засідання Всеукраїнського національного з’їзду (конгресу), який працював у Києві 6—8 (19—21) квітня у приміщенні Купецького зібрання (нині — будинок Національної філармонії України) і викликав величезне піднесення національних почуттів української громадськості. Понад тисяча делегатів з України та поза її меж обрали новий склад Центральної Ради (115 осіб), перетворивши її з міської організації київської інтелігенції на представницький орган українського на-

роду. У № 8 за травень 1917 р. йдеться про візит делегації Української Центральної Ради до Петрограда у травні 1917 р. з вимогою до російського Тимчасового уряду офіційно визнати право України мати національну територіальну автономію. Однак Тимчасовий уряд заявив, що задовольнити вимоги УЦР неможливо. У № 9 вміщено I Універсал Української Центральної Ради до українського народу, прийнятий 10 (23) червня 1917 р. Спираючись на волю народу, Центральна Рада проголосила національно-територіальну автономію України.

Експонуються австро-угорська офіцерська та російська драгунська шаблі кінця XIX—початку XX ст. Подібними шаблями були озброєні вояки Армії Української Народної Республіки та Української Галицької Армії. Ще в одній вітрині репрезентовано гроші періоду відродження української держави, поштові марки, а також печатки збройних формувань Армії УНР. Ці предмети є матеріальним свідченням відродження української державності. Поштові марки представлені трьома блоками. У першому блоці вміщені марки Російської імперії 1909 р., погашені печаткою з тризубом УНР. У другому блоці — перші поштові марки УНР 1918 р. У третьому — поштові марки 1919 р. з серії “Українська Народна Республіка”, на яких зображені портрети видатних політичних і громадсько-культурних діячів та українські традиційні образи.

Також розміщена мапа українських етнічних земель періоду Української революції, надрукована у м. Берн (Швейцарія), поштові марки та світлини, на яких зображені події Української революції, а саме: Свято свободи 16 березня 1917 р. (в Києві, Одесі, Вінниці, Чернівцях). Ці поштові марки надруковані ймовірно 1918 р.

На зорі національного відродження

Надія ОНИЩЕНКО

За хронологічним принципом представлені тогочасні історичні події: Лютнева революція та утворення Української Центральної Ради, ухвалення Конституції України в останній день існування УЦР, діяльність різноманітних українських політичних партій, підписання Україною як суверенною державою мирової угоди у Брест-Литовську, бій під Крутами, проголошення універсалів.

На думку голови Спілки архівістів України, доктора історичних наук, професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Миколи Щербака, особливої уваги заслуговують документи української еміграції міжвоєнного та повоєнного періодів. Відзначення річниць вікопомних подій змусило українців на чужині вдатися до аналізу причин поразки.

Відаючи належне діячам Української Центральної Ради, представники діаспори вказували

Документальну виставку з такою назвою у Київському будинку вчителя відкрив Центральний державний архів зарубіжної україніки до 100-річчя Української революції та Української Центральної Ради. Документи більш ніж із десяти фондів розповідають про складні й суперечливі процеси політичного та громадського життя впродовж 1917—1918 років, пов’язані з поступовими світоглядними змінами українців на майбутнє спочатку як автономії у складі Російської федеративної республіки, а згодом — незалежної держави.

також і на їхню нерішучість у розриві відносин з Росією та формуванні національних збройних сил, здатних протистояти і більшовикам, і Добровольчій армії.

Вшанування дат, пов’язаних із діяльністю УЦР, для розпорощених по світу українців стало важливим консолідуючим чинником і можливістю привернути увагу світового демократичного суспільства до становища, в якому опинилася Україна під більшовицькою окупацією. На це вказували доктор історичних наук, професор Київського національного університету імені Та-

раса Шевченка Марина Палієнко, завідувач відділу джерелознавства новітньої історії України Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, доктор історичних наук Валентина Піскун, завідувач відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського, доцент Тетяна Антонюк.

Живого голосу унікальним документам надала головний науковий співробітник Центрального державного архіву зарубіжної україніки Катерина Романова, яка провела першу екскурсію

Першу екскурсію проводить Катерина Романова

для науковців, викладачів та студентів вишів. Вона підкреслила, що їхній заклад, створений 2007 року, повернувши історико-культурну спадщину зарубіжного українства на Батьківщину, покликаний заповнити ті інформаційні лакуни, які поки що не дозволяють нашій пам’яті позбу-

тися певної ущербності.

До ретельного вивчення наявних документів закликали присутніх директор ЦДАЗУ Ірина Мага та директор Київського міського будинку вчителя Руслана Рудковська, завідувач Музею української революції (1917—1921 рр.) Олександр Кучерук.

Зоя ШАЛІВСЬКА, просвітянка,
член Київського правозахисного товари-
ства “Холмщина” ім. Михайла Грушевського

“Бересть — одне з найсвідоміших українських сіл Холмщини, що розтягнулося на 3 км. У ньому проживало близько 1000 чоловік, і з них 95 % українців, воно мало: філію товариства “Рідна хата”, з 1928 діяв споживчий кооператив “Єдність”, касу взаємодопомоги “Світ села” і районову молочарню, підпорядковану “Маслосоюзу”. Окрасою села була мурована православна церква з позолоченими хрестами та високою дзвіницею. Про це село писала газета “Наше життя” 1926 р. (Макар Ю., Горний М., Макар В. Від депортації до депортації. Т. 3. — С. 784—785): “В с. Бересті на Грубешівщині 13 і 14 червня ц. р. відіграно драму Тобілевича “Наймичка”. Виставу улаштовано в клуні. П'єсу відіграно досить добре. Незважаючи на це, що багатьом нашим хлопцям в буденні дні приходиться тяжко працювати... неділя і свято завжди шанується як день освіти. А дже-релом освіти у Бересті є філія... Прийде неділя-свято, хлопці і дівчата зберуться, співають гарних укр. пісень, бо наша філія може погордитись, що має хор неабиякий, котрий завдяки активній участі молодіжі росте все більше, читають книжок та часописів, побесідують, як би поправити життя, то на співанку, то на репетицію збираються, і таким чином наша молодь проводить неділю і свято кожного разу. Ні одного гроша, заробленого в поті чола, свідомо молодь не стратить на пусте діло...”. Про те, що край з давніх часів був населений українцями, свідчили прізвища корінного населення Берестя та сусідніх сіл: Козак, Романюк, Гаврилюк, Кухарук, Левчук, Анто-нюк, Козлюк, Процюк, Мельничук”.

Із початком Другої світової війни життя українців у Польщі стало зовсім нестерпним. Удень у села вдирались німці, грабували населення, влаштовували облави на молодь для вивезення в Німеччину. Та справжній жах починався вночі. Озброєні польські банди чинили проти українців нещадний терор. Із настанням сутінок українські родини ховались у стайнях, на горіщах, у льохах, скиртах соломи. Та то був ненадійний захисток. “Ми знищимо українців у селах, і вони стануть наші”, — так говорили поляки. І знищували...

Зранку за селом пролунали постріли, і сотні озброєних бандитів швидко оточили село, стріляючи запальними кулями по стріхах. Перелякані люди намагались вирватись з палаючих хат, та їх косили кулі. Пораниених нелюди кидали у вогонь, багато задушилися від диму, сховавшись у льохах. Ті, кому пощастило врятуватись, переховувались у навколишніх селах. Та багатьох замордували польські банди під час повторних кривавих акцій, як це сталося з уцілілими мешканцями Берестя в селах Пересоловичі та Богутичі, які теж були спалені. А з часом, заскочивши у знищений Бересть, бандити знайшли в уцілілій школі стареньких бабусь, жінок з маленькими дітьми. Вигнали нещасних на вулицю і розстріляли, додавши до жертв жорстокого терору ще 18-х.

Розповідь мосі мамі Ольги Войтенко (Морокішко) про трагедію села Бересть Грубешівського повіту

Моя старша сестра Євгенія була одружена з Козаком Михайлом Івановичем, який до війни служив капралом у Замісті, був дуже начитаний. Мати Марія співала в церковному хорі. Родина була національно свідомою, релігійною. У свята всі вбирались у вишиванки. Того жадливого березневого ранку 1944 р. Михайло з батьком порали худобу, Євгенія збирала 12-річного Зеновія в школу. Почули, що село оточили і підпалили польські бандити. Вирішили

Трагедія українського Берестя

Сумним та скорботним для моєї родини завжди був весняний день 21 березня. Саме цього дня 1944 року польські бойовики знищили українське село Бересть Грубешівського повіту, що на Холмщині (нині територія Польщі). Того кривавого ранку було жорстоко вбито понад 300 українців, мирних селян, переважно жінок, дітей, стариків. Наша родина втратила одинадцятьох своїх близьких...

Українки з Холмщини. 40-ві роки XX століття

ховатись у раніше облаштованому колективному схроні. Там уже було багато людей. Євгенія сказала, щоб Михайло з батьком тікали з села, бо бандити вбивають насамперед чоловіків, а вона з 8-місячною Надійкою та Зеновієм залишаться в схроні з сусідами. Були впевнені, що польські бандити не вбиватимуть жінок і дітей. “Ді-лусю, я з тобою буду бігти”, — просився хлопчик, та дід Іван сказав, щоб він залишився з матір'ю. Не всім чоловікам вдалося втекти. Багатьох наздогнали кулі. Разом із селянами тікав і священник, тримаючи в руках хреста. Йому вдалося врятуватись. А ось сина Володимира, з яким я ходила до школи, коли вони були в нас на парафії, застрелили. Михайлові з батьком дивом вдалося врятуватись, а коли повернулись, застали страшну картину: по селу лежали трупи загиблих. У схроні ж 19 селян задушилися від диму. Серед них і моя сестра Євгенія з дітьми. Восьмимісячну Надійку тримала на руках. Деякі тіла ще були теплі. На місці хати — згарище, де згоріла живцем прикута до ліжка через хворі ноги мати Михайла Козака Марія. Залишилась тільки купка золи. Михайло викопав яму на цвинтарі і поховав своїх рідних, а далі переховувався у своїх родичів. Ці подробиці загибелі рідних ми дізнались від самого Михайла, якого мій батько розшукав у Замості, де вже в кінці 1944 року чекали на виїзд до СРСР. Михайло був депортований на Волинь, до Луцька. Як пізніше стало відомо, в Бересті загинули і родини батькових племінників.

У жорстоких акціях в українських селах брали участь і односельці-поляки. Від них в селі стало відомо, що в с. Берестя загинули і наші рідні. В розпачі я вирішила сама йти ховати сестру, ніхто не міг переконати, що це небезпечно — скрізь по дорогах стояли вартові з польських банд.

Біля села Жуків зустріла двох чоловіків,

які відвідували свої господарства, з яких їх виселили німці в село Грабовець. Разом дійшли до села Рогів, де був фольварок, в якому вже давно базувались польські націоналістичні формування. За селом нас зупинили двоє озброєних гранатами та револьверами вартових у німецькій формі: “гальт!”. Стали допитувати, звідки йдемо. Сказала, що повертаюсь з роботи у німців. Наказали показати документи і підняти руки за голову. Коли побачили наші українські паспорти, кинули їх на сніг і стали топтати ногами, люто лаючись польською. Потім відійшли, довго радились і наказали нам бігти. Я шосила бігла, а в спині пекло: чекала пострілу. Чоловіки ж з переляку не могли рушити з місця. Тоді бандити зняли з них шкіряні пояси і почали ними бити. Пробігши десь з півкілометра, за Солтисами зустріла жінку з мого села Славентин, що була одружена в Менчині, яка теж намагалася дійти до Берестя, де жив її брат. Жінка сказала, що польська варта оточила палаюче село і нікого туди не пускала. Вирішила ночувати в с. Грабовець у родині знайомого коваля. Всю ніч за селом було видно заграви — палали українські села.

Вранці, порадившись із господарем, поверталась додому вже іншою дорогою — через село Воліцу. Далі покинуте людьми село Чешин — не було навіть собак і котів. Ледь дійшла додому, бо дуже боліло серце. З того часу хворію на стенокардію.

Хочу додати, що польські збройні заго-ни формувались і проходили вишкіл задовго до масового терору проти українців. Згадую, як вирішили з сестричкою піти в ліс по полуниці, раніше ж ходили до лісу як до садка. Та назбирати ягід не вдалось — у лісі побачили озброєних чоловіків. Швидко побігли додому. А вже коли перебігали через поле в садок, побачили з карабіном меншого з двох сусідських братів поляків, що, озираючись, повертався з лі-

су. До речі, наступного після спалення Берестя дня мій брат Володимир зайшов до сусідів-поляків, що жили через дорогу. З їхніми синами він товаришував. Побачив, як колишній військовий санітар Магула Стах робив перев'язку на пораненій нозі меншому брату.

Жорстокий конфлікт на мішаних українсько-польських землях свідомо провокували німці. Українців виганяли з своїх сіл і примусово поселяли на польських господарствах. Так сталося з родинами трьох моїх дядьків Бігунців Миколи Михайловича, Миколи Кириловича та Володимира Кириловича, яких потім жорстоко вбили поляки в селі Броніславка Грубешівського повіту.

Список рідних мосі мамі Ольги Іванівни Войтенко (Морокішко), які загинули від рук польських бандитів у 1943—44 рр.

Козак Євгенія Іванівна, 28 років, рідна сестра Ольги Морокішко, — моя рідна тітка — с. Бересть, Грубешівський повіт.

Козак Зеновій Михайлович, 9 років (її син), племінник Ольги, мій двоюрідний брат — там само.

Козак Надія Михайлівна, 8 міс. (її дочка), племінниця Ольги Морокішко, — моя двоюрідна сестра — там само.

Козак Марія, 58 років, свекруха Козак Євгенії — там само.

Родини племінників батька Ольги, Морокішків Володимира та Степана — 6 осіб — там само.

Бігунець Михайло, рідний дід Ольги — мій прадід.

Бігунець Микола Михайлович, рідний брат матері Ольги Іванівни Морокішко, її дядько — мій дід, с. Броніславка Грубешівського повіту.

Бігунець Володимир Кирилович, син дідо-вого брата Ольги, її дядько — мій дід, с. Броніславка.

Радянські військові не захистили українців від безчинства польських бандитів, а лише наполягали на їхньому переїзді до СРСР. Загалом примусово виселили з Польщі понад 480 тисяч українців, ще близько 150 тисяч розселені по Польщі. Депортація супроводжувалася вбивствами, пограбуваннями. На людей, які не хотіли покидати рідну землю, полювали, як на звірів.

Після того, як село Бересть покинули останні його мешканці, поляки знищили сліди проживання тут етнічних українців. У 1946—47 роках розібрали православну церкву, варвари знищили навіть фундамент та вирубили віковічні дерева, розривляли і засіяли це місце. Знищені були і два православних кладовища, а надгробками з українськими іменами вистелили дорогу на болотистій греблі. Таку ж трагічну долю мали багато десятків українських сіл, в яких було вбито тисячі мирних людей. Перед вбивством вони зазнавали жорстоких катувань.

Так була знищена прадавня етнічна гілка українства. Адже саме ці землі входили до Галицько-Волинського князівства, потужного державного утворення. Його успішний володар, князь Данило Галицький, збудував нові міста, зокрема Львів, Холм.

Польща як демократична держава му-сить шанувати пам'ять своїх мирних громадян українців, закатованих польськими бойовиками. Адже їх предки віками жили на тій землі, працювали задля Польщі, служили в її війську. Історична правда та справедливість мусять перемогти заради остаточного порозуміння між українським та польським народами та їх спільною участі у розбудові об'єднаної Європи.

Маргарита ДОВГАНЬ
Фото Сергія БОРИСОВСЬКОГО

«Я дуже люблю родину»

Негативи

Зателефонувала двадцятилітньому киянину **Олександру Палію**, старшині мотопіхотної роти. Познайомилася з ним місяців два тому в неврології. Багато поранень і важка контузія. Зателефонувала і... здивувалася голосу здалека, аж із полігону біля Гончарівська на Чернігівщині! Найперше цікавлюся здоров'ям Олександра. “Не дуже добре”. — “То як Вас лікарі так швидко назад у військо відправили?” — “Спитайте у лікарів”, — і сумно, і болюче прозвучала його відповідь. Не вистачає фахівців, то високе військово начальство тисне на лікарів, аби швидше виписували.

Ще негатив. Зустріла у травматології давнього знайомого полковника **Ковтуна**. Понад рік тому він був у візочку, а тепер — на милицях. Радісний момент зустрічі пригнітила коротка, нервова розповідь полковника: побував за кордоном, де розібралися, що перші операції були неправильними. Треба переробляти. Півтора року мук і знову все спочатку! Більше цей мужній чоловік не міг нічого сказати... Тяжко переступив поріг і двері корпусу за ним зачинилися.

Два бійці

30 січня під Авдіївкою, коли бандити обстрілювали наші позиції, міна влетіла в окопи, де були на посту два бійці — сержант **Андрій Галич**, киянин, командир БМП-2, і 23-літній солдат **Микола Фіщенко**, подолянин, який тепер лікується у Вінницькому шпиталі.

Біля Андрія Галича — його кохана дружина Марина. У нього покалічені обидві ноги, роздроблене стегно. Операція за операцією, апарат Єлізарова. І... сила духу. Добрі родичі, які не залишають хлопця на самоті, постійний зв'язок із побратимом у Вінниці, а ще тепло доньки Катрусі — усе це дає надію на одужання.

Короткі зустрічі

Роздуми хірурга

Прямую до палати травматології. Зустрічаюся у коридорі зі знайомим хірургом. **Ярослав Володимирович Купченко** поділився своїми тривогами: деякі хлопці, підлікувавшись, за чарку беруться. Лікар пропонує психологам, громадськості опікуватися хлопцями, створювати групи, гуртки за інтересами, шукати мистецькі таланти серед колишніх фронтовиків.

З приязню згадав хірург свого колишнього тяжкопораненого пацієнта **Василя Стуженка**. Сила волі дає йому достойно жити і тепер.

Сам упіймався

Коридором травматології біжить солдат із пораненою рукою. Хлопець оптимістичний, приязний. Солдат 24-ї бригади 1-го механізованого батальйону ЗСУ **Олександр Льїн**. Родом із Волині, з села Велика Ведмежка Маневицького району. Чула днями, як пліткували: по селах ловлять хлопців і силою відправляють на фронт.

— Тебе ловили й упіймали?

— Я сам упіймався — треба країну захищати...

У кінці січня потрапив у халепу під Попасною. Олександр вірить — ще попрацює за своєю професією на мирних будовах. Він — зварювальник.

Вірити в себе

Олександр Миколайович Морозов — головний старшина ба-

тальйону. До центральної артерії лівої руки підключено катетер, через який в організм вводять ліки ще з 5 лютого цього року. Розтрощені кістки руки підтримує апарат Єлізарова. Ліва нога без колінного суглоба. Скалічений весь лівий бік, навіть обличчя, щелепа. Та він про себе і говорити не хоче. До Морозова прийшов бойовий побратим **Олександр Ніколаєв**, прапорщик, командир III взводу першої роти 1-го батальйону. Хлопець воює з 8 березня 2014 року! Він нещодавно виписався зі шпиталю, а сьогодні вже прийшов до побратима.

Після важкого поранення 2014 року вилікувався — і знову на фронт. Вже цього року отримав контузію, на ліве вухо тепер чує на 60 %. І знову — на передову! “Там мої хлопці. Мушу стояти з ними, аби ворог не продерся до нас!” Друзі прощаються. Ніколаєв іде з палати. На фронт...

Тарас Стефанів

Олександр родом із міста Українки, що поблизу Києва, хоча тепер родина живе у Білій Церкві. Батько був офіцером, став військовим і син. До теперішнього керівництва новостворюваної армії у воїна багато питань. Говорять про натівські стандарти. Де вони? Якість одягу погана. Де це є, аби солдат за свої гроші шукав кращий одяг, взуття?! А у нас так ведеться. Старі совкові кадри — велике гальмо. А серед молодих, на жаль, часто лише прагнення влади і грошей. Здолати ці проблеми допоможуть патріотичне національне виховання, суворі закони й суворе покарання за їхні порушення.

Дружина Антоніна долучилася до бесіди, розповіла, що вони мають шестимісячного онука Марка.

Р. С. Через якийсь час вирішила зателефонувати до Олександра. Дружина Антоніна повідомила, що нього завершилася серія операцій, зараз перепочинок. Дозволили обережно стати на ногу. Став. І страшно заболіло. Виявилось, є ще один перелом, раніше не помічений. Перепочинок відміняється...

Доброволець з Веселого Подолу

В одній палаті з Морозовим лежить уродженець Полтавщини 24-літній **Ігор Бахмут**, студент вищого професійного училища, а з серпня 2014 року доброволець українського війська.

— ...Стояли на посту з товаришем, старшим солдатом **Віталієм Карповим** у Авдіївці на позиції Алмаз. Під час обстрілу поранило міною. Добре, що встигли по радіо сповістити про поранення. Через п'ять хвилин (!) нас під обстрілом винесли хлопці-санітари. Вдячні їм!

Андрій Галич з дружиною Мариною

Ігор без правої ноги, друга скалічена так, що хлопець її не відчуває. Поки що. Уже пережив перші кілька операцій. Попереду їх багато!

Моя сім'я — головне

Віталій Карпов, 1975 року народження, закінчив медичне училище. Фельдшер. Він із Сумщини, Краснопілля. Віталій розповідає мені про свого діда — ветерана Другої світової війни. Йому 96 років. Голова родини! В часи тої війни зустрів у Німеччині землячку, котру вивезли на чужину як робочу силу. Там у них народився батько Віталія. Повернувшись в рідні краї. “А у мене є Оксаночка і двійко діток: 16-літня донька Анна і 9-літній синок Тимофій...” Йому хочеться говорити про родину: “Моя сім'я — головне. Я дуже люблю своїх”. Прості й відверті слова солдата в екстремальних умовах.

Тарас Григорович

Спершу пішов воювати тато. Згодом і 23-річний син... Тарас Григорович. Опинився в одному з батьком підрозділі. Спершу син був старшим солдатом-кулеметником. Підучився, став сержантом. Виконував обов'язки командира взводу 53-ї механізованої бригади ЗСУ.

Сімейний дуєт фронтовиків Стефанових із села Сморна Косівського району на Івано-Франківщині. Тато має хист до художньої обробки дерева. Син закінчив музичну школу по класу скрипки у Косові. На війні скрипку довелося замінити кулеметом, автоматом, але позивний в армії дали — “Соліст”.

— Ще 20 червня 2015 року поранило ліву руку. У 66-му мобільному Львівському шпиталі її підлікували. Потім Червоноармійський шпиталь, а тоді 30 днів перепочинок вдома. Згадую, як не міг звикнути до тиші. Аби заснути, вмикав музику. Тоді знов на фронт, під Авдіївкою. Привезли нам нову зброю. Перш ніж роздавати і користуватися нею, треба перевіряти. Моя бригада одержала завдання перевірити цю зброю. Це було на полігоні під Чугуєвим, на Харківщині. Зима. Холод. Земля засніжена, а мусив, лежачи на цій землі, прицілюватися. І так дві доби.

Тримався, поки не звалив сильний біль. І ось я у Київському шпиталі, у кардіоревматології. Тримаюся на знеболювальних. Аналізи зробили, виявили викривлення хребта. Лікар Вікторія Ярославівна Заруцька насварила мене, що про поранену руку не сказав, що затягнув із ревматичними проблемами. Ровесник-однопалатник **Дмитро Буць** із Харківщини на боці лікаря, бо вже добре знає, що таке реактивний артрит. Але хлопці молоді й з допомогою лікарів подолають свої недуги.

Несподіване свято душі

З Марією Стус, рідною сестрою великого поета, ідемо в Макарів, що на Київщині, на зустріч з учнями Макарівської школи-ліцею, на своєрідний історичний урок, присвячений воїнам АТО, темі підступної московської агресії проти незалежної України.

Школа-ліцей велика, 900 учнів! Зал повнісінький, переважно старшокласники. Багато хлопців і дівчат у вишиванках. Тут і вчителі-мовники, історики, начальники з району. Організатор — викладач історії **Ольга Семенівна Семененко**. Придивляюся до оформлення, а на стіні праворуч — газети з моїми репортажами з Київського військового шпиталю!

Починається дійство. На екрані — фільм: портрети моїх героїв-воїнів — **Антоня Воленка**, **Юрка Пашистого**, **Сергія Бабського**, **Романа Капачія**, **Валерія Кузніченка**, **Юрія Ляшенка**, **Віктора Гончарука**. Ще і ще імена, портрети... Старшокласники читають зі сцени їх-

Маргарита Довгань з друзями

ні бойові і життєві історії з “Слова Просвіти”. В паузах — короткі поетичні рядки, присвячені шемливій темі. Марію просять розповісти про брата Василя Стуса. Простіть до слова і мене.

На захід завітав герой Майдану, макарівець **Василь Фтомович**, інженер-будівельник. Діти і дорослі радісно зустрічають свого героя, знайомлять з гостями з Києва. У пекельні дні Майдану він був поранений у праве око. Людина сильна. Оптиміст. “Я пластун, а пластуни присягають на вірність Богові і Україні. Після Майдану, після поранення заглибився у вивчення свого родоводу, де були і воїни УПА. Вони дають мені силу і віру в Україну”...

Діточки принесли гостинці пораненим. Ми з онукою привезли згодом ці гостинці від юні макарівської землі, а розчулені солдати, волонтери писали дітям вдячні листи.

“Діточки мої! Дякую! Ви дали мені здоров'я. **Святослав Литвиненко**. Підполковник, артилерист. Київський шпиталь. 22.02.2017 р.”

“Дякую діточкам Макарова! Боєць 720 ОБМР **Галич Андрій**, “Камаз”.

“Шановні діточки Макарова, наше майбутнє, ростіть красиві та здорові на радість своїм батькам. Велика подяка від усього колективу бійців 72 ОБМР і від мене особисто. **Олександр Морозов**, головний старшина 1 механізованого батальйону. Палата № 3, травматологія”.

“Мене звуть **Рамуне**, я волонтер, литовка з Україною в серці. Дякую вам за гостинець, за підтримку. Пишу вам подяку за свого підпільного **Ігоря Сороколата**, бійця 72 бригади, який одержав на війні тяжкі поранення обох ніг, ока, печічки і кишкового.”

Слава Україні! Смерть ворогам! Ваша литовська подруга”.

“Дорогі діти, мене звуть **Оксана**. Я дружина **Віталія Карпова**, солдата 72 бригади. Нас дуже розчулили ваші подарунки, ми дуже вдячні вам за турботу, за небайдужість. Дякуємо щиро! Я пишу за всіх бійців, які перебувають в нашій палаті. Вірю, що з таким підтримуючим поколінням як Ви, в нашій країні буде все добре.

Р. С. Окремо хочу подякувати пані **Ларисі Леско** за її подарунок хлопцям. Нам потрібні такі речі. Дякуємо Вам”.

“Прекрасним нашим меншим братикам і сестричкам з Мака-

рівського району на Київщині, учням Макарівського ліцею, дякуємо за яблучка і горішки, які дуже корисні нам, особливо після операцій, коли організм слабенький. Ви добрі, сердечні діти! Вдячні Вашим батькам, Вашим мудрим вчителям, які виховують таку розумну і добру молодь. Гарно вчиться. Любіть Україну. Разом подолаємо ворога. Відстоїмо свободу нашої країни.

9 палата травми. 23.11.2017”.

“Від воїнів АТО неврологічного відділення, 17 палати. Любі наші дорогі діти, бажаємо Вам мирного неба, нехай в Україні завжди буде мир, аби ви ніколи не чули, не бачили вибухів та горя війни. Дуже дякуємо за підтримку, за подарунки.

Командир відділення 16 ОБПБ (окрем. механіз. піхотн. батальйон) молодший сержант **Начайський Ю. Л.**”

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

Навколо постаті Михайла Грушевського виникло чимало байок; деякі з них гідні посмішки, інші вимагають спростування. Царські жандарми вигадали, а радянські чекісти потім підхопили легенду, ніби він “запозичив” національну свідомість на австрійській Галичині. Насправді ж історичні й суспільно-політичні погляди Грушевського почали формуватися ще за юнацьких років у Тифліській гімназії, а склалися повною мірою у Києві, під час навчання на історико-філологічному факультеті Університету Св. Володимира. Його вчителями були невідомі подвижники, професор Володимир Антонович і письменник Олександр Кониський. Завдяки зусиллям цих вчених патріотів, у Львові відкрилася перша в світі кафедра української історії, очолити яку й запросили 28-річного магістра М. С. Грушевського.

У протиборстві з москвофілами він поширював на Галичині знання про єдину історію та культуру “від Сяну до Дону”, продовжив працю над “Історією України-Руси”, стояв на чолі Наукового товариства ім. Шевченка, наполягав на створенні самостійного українського університету. Водночас редагував тижневик “Село”, писав для “Ради” та “Літературно-наукового вісника”. Особливо дбаючи про поширення знань серед молоді, 1911 року видав “Ілюстровану історію України”. Як писав у “Автобіографії”, “протягом півроку розійшлося перше видання в 6 тис. примірників, і було повторене слідом, ще з більшою кількістю ілюстраційного матеріалу...” По поверненні до Києва після початку війни у 1914 році був заарештований за згадану вище жандармською легендою як “австрійський шпигун”, неодноразово допитаний і відбував заслання у Сибірську, Казань та Москву. Знову побачив Київ лише після Лютневої революції, у березні 1917-го.

Саме тоді, як визначна особистість, він опиняється у гущі історичних подій, бере в них найактивнішу участь. “Добре робити історію важніше, ніж гарно писати її”. Цей вислів Михайла Грушевського допомагає зрозуміти його життєву і творчу мету. Інструментом творення Історії стає його публіцистика доби Української революції (1917—1921); нещодавно вона видана окремою збіркою за ґрунтовною передмовою Ігоря Гирича (“Повернута не буде!”, Харків, 2015). Щирість і переконливість цих статей, есеїв, памфлетів, незрівнянна історична ерудиція автора стали набуток нашого читача, що під тиском сучасних технологій почав було звикати до стислої, але безбарвної, знеособленої інформації. Про особливості власної праці Грушевський писав у “Споминах”: “В кожній хвили, в кожній стадії мого життя мушу мати перед собою якусь мету, котрій мушу віддатися цілою без останку”.

Самозертовна вдача і наполегливий характер ученого проглядається у 2000 публікацій, книжок і публіцистичних брошур. Його полемічний талант проявився ще “у київських часах”, тобто у 1890-ті роки, коли розпочинав головну працю свого життя, “Історію Украї-

«Добре робити історію...»

2016 рік минув під знаком Михайла Грушевського з нагоди його 150-річного ювілею. Та вже року нинішнього можемо відзначити 100-річчя його соціально-політичних праць, революційної публіцистики, розпочатої промовою на Українській маніфестації у Києві 19 березня 1917 р. Публіцистична спадщина М. С. Грушевського спростовує міфи, вигадки і звичайні недоводки, що супроводжують політичні суперечки навколо постаті Великого Українця.

ни-Руси”. Тоді точилася дискусія з “норманістами” про корені східнослов’янської державності. Норманської теорії трималися, зокрема, офіційні російські історики, применшуючи державотворче значення Київської Русі, її народу. Імперську доктрину москвофілів Грушевський підважив ще у 1-му томі своєї грандіозної праці, присвятивши цьому питанню окремий розділ. Зіставляв літописні відомості з історичними фактами, стояв над суперечками щодо норманської теорії, зважував аргументи кожної сторони. Уникаючи спрощень і перебільшень, автор “Історії...” здійснив усебічний прискіпливий аналіз письмових джерел щодо східнослов’янської державності, витоки й розвиток якої пов’язав з Європою. На противагу своїм опонентам, які абсолютизували значення особистостей, знаходив, за власним визначенням, “сліди суспільної еволюції в самім народі”. Відзначив у старих київських пам’ятках “характеристичні прикмети української мови”, а на підставі археологічних знахідок переконливо довів, що поляни та інші слов’яни Середнього Подніпров’я не зайняли місце міфічних “великоросів”, нізвідки не мігрували, а були автохтонним, одвічним населенням нашого краю, безпосередніми предками українців.

Яким чином нащадок православних кліриків, син професора духовної семінарії, директора народних училищ, дійсного статського радника став революціонером у науці й політиці? Сергій Федорович Грушевський, рвено виховуючи свого первістка, не лише знайомив його зі Святим Письмом, а й прилучав до світської літератури, навчав українських пісень. У своєму виборі Михайло незалежно від батька, сміливо прийшов до політики через історію. Успіхи ж історичних досліджень, сила і глибина публіцистичних творів значною мірою спричинені нестримними пошуками нового. Зізнавався, що на це його напоумила Біблія, яку вивчав під батьковим впливом... У 1918-му він пише: “Протертими стежками ходити легше, хоч вони кінець кінцем, як каже Євангеліє, ведуть до загибелі моральних цінностей життя. Але спокуса велика, і тут от важко... “знайти себе” і не збиватись на чужу дудку, а йти тою дорогою, яку вказали нам реальні обставини” (“На порозі Нової України”).

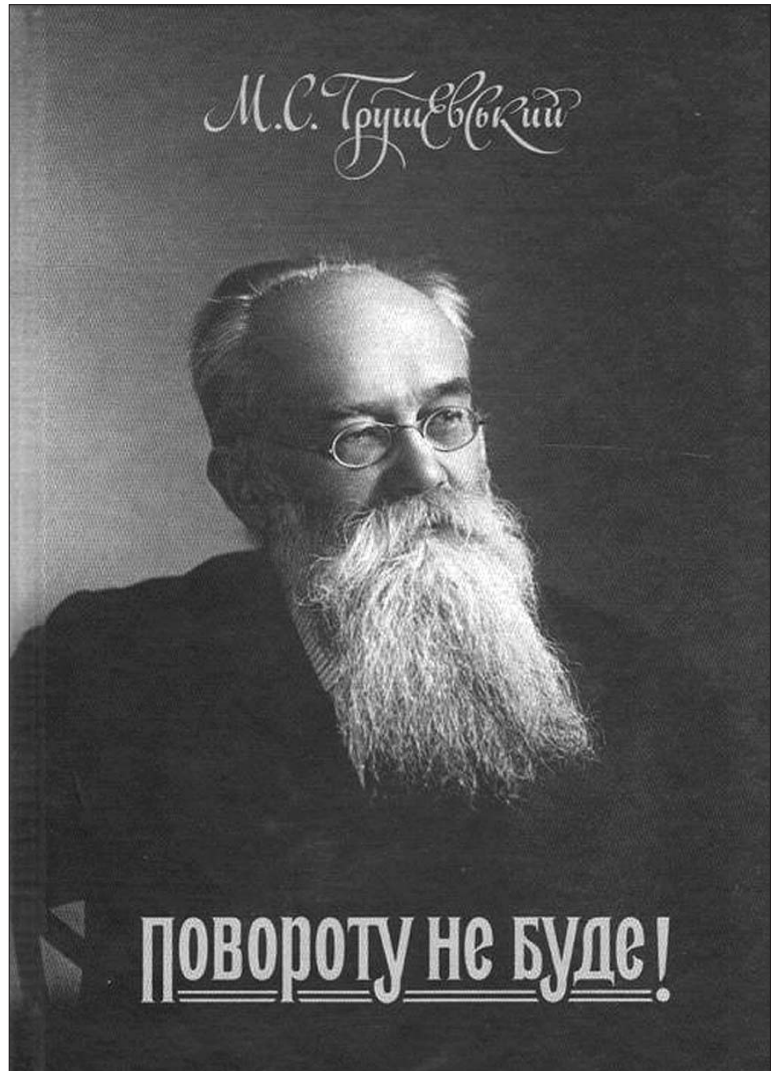
Пройти поміж спокусами і оманами, не звернути на стежку втоптану й вистелену добрими намірами, це — тернистий, вузький шлях вченого, дослідника, шукача правди. Згадаймо Шевченкове “У всякого своя доля і свій шлях широкий” — шлях, на якому сили зла руйнують і загарбують. Цю думку Грушевський підтверджує висловом Григорія

Сковороди про самопізнання і знову — євангельською істиною: “Мусимо “пізнати себе” і, пізнавши раз, держатись твердо тої лінії, яку вказує нам се пізнання, та не збиватись “на простору путь і широкі ворота”, інакше нам загрожує небезпека по якимсь часі ще раз, вдруге переорбляти революцію — соціальну, боротьбу з домашнім соціальним большевизмом, ще тяжчу і кривавішу”. Сказане століття тому, сьогодні звучить актуально!

Бездіяльність для нього — гріх, більший від помилки. Друге “нам потомство пробачить”; перше ж — ніколи. Так було і з більшовицьким декретом “про мир”, який привітали очільники УНР, а деякі й повірили. Виходячи з обставин, Грушевський спочатку також підтримав цю мирну декларацію і навіть виступав за федералізацію колишньої імперії. Згодом це дало привід називати його якщо не “червоним”, то принаймні “рожевим”; створилася легенда про політичну нерішучість видатного вченого як голови Центральної Ради. Помиявся? Так. Але був генетично несумісний із новими правителями Росії.

Вихований на традиційних цінностях, Грушевський не сприймав більшовиків з багатьох причин, серед яких їхня безбожність і агресивна аморальність були більш ніж достатніми і наочними. Широкі ворота до царства темряви, розчине Лініним і його ЦК, загрожували поглинути й знищити українську національну ідентичність. Цю небезпеку він добре усвідомлював: “Україна не може йти далі старими стежками... якими вало́кло її силоміць насильницьке московське правительство”, — розвиває він думку про єдино можливий, століттями вистражданий шлях державного і національного будівництва, яким ідемо, часто — всупереч сьогоденній ситуації.

Вдома, після заслання, відчув “культуру краси”, але не побачив “культури життя”: “Коли я, вернувшись до Києва... слухав на Шевченківському спектаклі чудові співи наших хорів, я плакав, але плакав не з радості! Ми... занадто гарно співаємо в порівнянні з тим, що ми вміємо й можемо в наших справах. У нас занадто гарна література, музика, мистецтво в порівнянні з нашим убожеством в громадській і політичній роботі”. Парадокс? Аж ніяк. Грушевського турбувала певна однобокість, незбалансованість спільноти молоді української держави. У його публіцистиці терміном “культура” не окреслюється якесь коло гуманітарних знань. Культурними мають бути господарство, наука, освіта, дипломатія, судочинство, медицина, торгівля, всі прояви суспільного і державного життя. Культура і духовність є невід’ємними рисами профе-

сій, інституцій, установ. Словом “культурний” визначав стан або якість. Нині називаємо це європейськими стандартами... Варто прислухатися до зауваг і заповітів мудрого, високоосвіченого Михайла Грушевського. Хай за останнє століття сене поняття “культура” дещо змінився: образотворчість, театр, музика, кіно увійшли до загального поняття “мистецтво”. Але тоді якою ще культурою займається наше Міністерство культури і мистецтв — може, трипільською?

У галузі народної освіти особливе значення Грушевський надавав історії, але не тільки через власні професійні уподобання. У пізнавальній книзі “На порозі нової України” серед умов духовної і політичної незалежності виділяє спільне розуміння історії своєї країни. Саме історія держави і нації, сприйняття її, за біблійною традицією, як цілісного процесу від першопочатку до наших днів, має об’єднати всі верстви суспільства. Тоді робляться свідомі висновки з минулого, від якого залежить майбутнє... Зауважимо, що таке бачення плину історії, у безперервному (лінійному) часі, притаманне саме християнському мисленню, на відміну від язичницького, коли людина жила у часі циклічному, від жнив до жнив, благодіючи своїх богів, щоб знову настало літо. Щось подібне повернулося за радянських часів: минуле перекреслювалося в очікуванні “світлого” майбутнього, за яке відповідала купка “класиків” марксизму. Усвідомлюючи небезпеку фальшування минулого і вульгаризації майбутнього, він пише: “Вивчення діл предків становить предмет виховання ще в дуже ранніх стадіях... (і є) підставою тої людської солідарності, на якій живе і розвивається саме громадське життя”.

Слід спростувати поширену легенду, ніби він прагнув “розпустити армію”. Трагедія Крут, захоплення Києва муравйовцями, цілеспрямований розстріл запалювальними снарядами його родинного будинку в січні 1918-го остаточно поклали край сподіванням на мир із більшовиками самого Михайла Грушевського та інших, менш схильних до історичних узагальнень. Міцніло розуміння, що захистити українську незалежність можуть не дипломатія, не зовнішні чинники, а сильне військо. Хоча деякі очільники УНР, зваблені соціалістичними ідеями пацифізму, уявляли збройні сили добровільними. Майбутнє українське військо Грушевський бачив культурним. Це означає: армія не з рекрутів, які, захищаючи “гідоти старого режиму”, не знали, за що воюють, не уявляли, навіщо їм Порт-Артур або Дарданелли, як це було в 1904 і 1914 роках. На захист України стають свідомо, поважаючи “вартості держави”. Така армія не тільки охороняє високі моральні цінності, а й живе ними. Вона буде “не загрозою, а гарантією держави і нації”.

На відміну від багатьох своїх (і наших) сучасників, Грушевський розумів, що демократія є метою, а не засобом. І в армії бачив лише один із засобів досягнення високої мети — побудови демократичних стосунків у державі. Але навіть вважаючи армію “інститутом переходовим”, якого з часом замінить “всенародна міліція” за територіальним устроєм, по суті був за армію професійну, з вищою освітою для офіцерства, яке б “не тікало з війська на ситіші пироги”. На таку армію, він додає, “не шкода буде значної частини бюджету”.

Закон про смерть державного статусу української мови № 5670

Ірина ФАРІОН,
доктор філологічних наук, професор

Стаття 1. Українська мова — єдина державна мова в Україні

2. Статус української мови як єдиної державної мови не може бути підставою для заперечення мовних прав і потреб осіб, що належать до національних меншин. (Сebто повне утвердження мов національних меншин у супротиві до державної мови, що для окомилування названа у статті “єдиною державною мовою”. Саме це положення є наскрізною шизопсихоглосною ідеєю закону, що насправді за медведчуківсько-порошенківськими і садівістськими планами має зреалізувати гасло “єдина країна — єдина страна”).

Стаття 2. Сфера дії Закону

2. Дія цього Закону не поширюється на сферу приватного спілкування та здійснення релігійних обрядів. (Сebто зумисне виведення державної мови з приватної сфери, що є ірраціональною основою утвердження державної мови).

Стаття 20. Державна мова у сфері телебачення та радіомовлення

6. З метою задоволення потреб національних меншин, іноземної аудиторії чи з освітньою метою телерадіоорганізації можуть здійснювати мовлення іншими мовами. Сумарна тривалість іншомовних телерадіопрограм і передач не може перевищувати для загальнонаціональних мовників — 10 % від часу добового мовлення, для регіональних та місцевих мовників — 20 % від часу добового мовлення, а для суб’єктів державного іномовлення України — 60 % від часу добового мовлення. (Сebто подальша мовна шизофренія в інформпросторі, що руйнує підсвідомість, особливо на рівні змусеного перемикавання мовних кодів).

Стаття 21. Державна мова в друкованих засобах масової інформації

2. За бажанням засновника друкованого засобу масової інформації він може видаватися також у двох чи більше мовних версіях, одна з яких — державною мовою. При цьому обсяг, зміст, періодичність версій іншими мовами мають відповідати обсягу, змісту, періодичності версії державною мовою, а тираж української мовної версії має становити не менше 50 % сукупного тиражу всіх мовних версій цього друкованого засобу масової інформації. (Сebто свідомий курс на паралельне існування інших мов, що обмежуватимуть поле державної мови).

Стаття 22. Державна мова у книговидаванні та книгорозповсюдженні

2. На розсуд авторів, видавців книжкове видання може видаватися поряд з державною мовою іншими мовами. При цьому текст, обсяг, зовнішній вигляд книжкового видання іншою мовою має відповідати тексту, обсягу, зовнішньому вигляду книж-

Панове! Наводжу лише кричущі статті з мовного законопроекту № 5670, що логічно продовжує закон Ківалова-Колесніченка. Тому й кричать так голосно про нього, абсолютно замовчуючи ще два глибоких закони 5556 і 5669. Саме законопроект № 5670 втілює в життя московсько-медведчуківську ідеологему “Єдина країна—Єдина страна” і найпоказовіше про це свідчить ст. 1, пункт 2, що практично скопійована зі Статті 6. “Державна мова України” із закону Ківалова-Колесніченка, пункт 3: “Обов’язковість застосування державної мови чи сприяння її використанню у тій чи іншій сфері не повинні тлумачитися як заперечення або применшення права на користування регіональними мовами або мовами меншин у відповідній сфері та на територіях поширення”.

кового видання державною мовою. Кількість таких мовних версій книжкового видання не обмежена, при цьому тираж книжкового видання державною мовою має перевищувати тираж цього книжкового видання, виданого будь-якою іншою мовою.

5. Книжкові видання державною мовою мають постійно становити не менше 50 % назв книжкових видань від загальної кількості назв книжкових видань в кожній книгарні, іншому закладі, що здійснює книгорозповсюдження, окрім книгарень, які розповсюджують книжкові видання виключно книги офіційними мовами Європейського Союзу. (Сebто будь-хто законно зможе вимагати у будь-якій книгарні, де тепер, до прикладу, продають ВИНЯТКОВО українськомовні книжки, мати в продажу ОКУПАНТОМОВНУ літературу).

Стаття 23. Державна мова в сфері електронних інформаційних систем

6. Інтернет-представництва (в тому числі, інтернет-сайти, сторінки в соціальних мережах тощо) органів державної влади, підприємств, установ та організацій державної та комунальної форми власності, засобів масової інформації, зареєстрованих в Україні, а також приватних підприємств, що реалізують товари та послуги в Україні, виконуються державною мовою. Поряд з версією інтернет-представництв (в тому числі, інтернет-сайтів, сторінок в соціальних мережах тощо), виконаних державною мовою, можуть також існувати версії іншими мовами. Версія українською мовою завантажується за замовчуванням та має не менше за обсягом та змістом інформації, ніж іншомовні версії. (Сebто яскрава демонстрація вторинності державної мови і випинання чужомовних пріоритетів в електронних інформаційних системах та утвердження права на чужу мову).

Стаття 24. Державна мова в сфері інформації для загального ознайомлення

1. Інформація для загального ознайомлення (в тому числі оголошення, покажчики, вказівники, вівіски, повідомлення, написи та інша текстова, візуальна та звукова інформація) подається державною мовою та може дублюватися іншими мовами. (Сebто демонстративна диверсія

проти державної мови в найширшій сфері комунікації).

Стаття 26. Державна мова в сфері обслуговування споживачів

2. На прохання клієнта його персональне обслуговування може здійснюватися також іншою мовою, прийнятною для сторін. (Сebто утвердження абсолютної необов’язковості державної мови у сфері сервісу, що є щоденним мовним буттям).

Стаття 29. Державна мова в сфері охорони здоров’я

1. Мовою охорони здоров’я, медичної допомоги та медичного обслуговування є державна мова.

2. На прохання особи, яка звертається по отримання медичної допомоги чи медичного обслуговування, її персональне обслуговування може здійснюватися також іншою мовою, прийнятною для сторін. (Сebто утвердження необов’язковості державної мови у царині здоров’я життя).

Стаття 32. Державна мова у сфері транспорту

3. Мовою обслуговування пасажирів на транспорті є державна мова. На прохання пасажирів його індивідуальне обслуговування може здійснюватися іншою мовою, прийнятною для сторін. (Сebто абсолютне заперечення самого статусу державної мови, що передбачає передусім обов’язок застосування державної мови, а не способи її замінити!).

Стаття 34. Мова звернень до громадських об’єднань, політичних партій та юридичних осіб приватного права

2. Зареєстровані в Україні громадські об’єднання, політичні партії та юридичних осіб приватного права можуть також брати до розгляду звернення іншими мовами. (Сebто показове усунення державної мови з суспільно-політичного життя).

І цю базгранину ці малороси під керівництвом, очевидно, що Медведчука, називають “Закон України Про державну мову”! Насправді — це закон про смерть державного статусу української мови.

“Доборолась Україна / До самого краю. / Гірше ляха свої діти / Її розпинають [...] Просвітити, кажуть, хочуть / Материні очі / Современними огнями”.

Окремо про освітню статтю 17 дивись: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/farion/5898675c527b9/>

Згадуючи про бюджет, без делікатного терміна “корупція” з огидою писав про те, що “вважалося свого роду спортом, похвальною сміливістю “надуть казну”, урвать з неї якнайбільше, “накрить” сліпу, непорядну і претензійну бюрократію”. Його прикро непокоїли моральні хвороби суспільства, розбурханого революційними потрясіннями, зокрема — “орґія розхапування і творення дорого оплачуваних посад і синекур, замішування їх по протекції ріжними родичами і свояками”. Спостереження, відображені у публіцистиці Грушевського, нерідко нагадують нам до болю знайомі проблеми сьогодення. Чимало схожого бачимо в різних періодах нашої історії. Чи не повертаємося до “циклічності” язичницьких або радянських часів?

На чолі Центральної Ради у квітні 1918 р. він зіткнувся з гетьманським переворотом. На вимогу німецьких офіцерів залишити залу зборів Михайло Грушевський не рушив із місця. Незворушно сидів у кріслі головуючого, ризикуючи свободою чи навіть життям. Цю лицарську легенду відобразив скульптор Володимир Чепелик у пам’ятнику М. С. Грушевському, встановленому поруч із місцем події, на вул. Володимирській.

Не маючи особистих політичних амбіцій, він і далі займається наукою, пильно стежачи за стрімким перебігом подій в Україні. Від березня 1919-го — у вимушеній еміграції: Прага, Женева, Відень... Редагує і видає науково-політичні часописи, працює над “Історією української літератури”. Розглядаючи історію комплексу, у безперервному часі, не переорієнтуючи ролі окремих осіб, він знаходив причинно-наслідкові зв’язки літературних процесів з економічним розвитком суспільства та історичними подіями. Засновує у Відні “Український соціологічний інститут”, де читає курс блискучих лекцій про основи громадянства. Але визнаний лідер української науки мріє завершити свій життєвий і творчий шлях на батьківщині. Ось як це йому вдалося.

Мотиви повернення Грушевського надто конкретні й зрозумілі, щоб стати легендою. Чимало патріотів, які після втрати Україною незалежності лишилися за кордоном (Володимир Винниченко, нащадки Івана Франка та ін.), вірили у можливість компромісу з більшовиками. Цьому сприяло проголошення нової економічної політики, українізація державних установ та навчальних закладів, збереження створеної за гетьмана Скоропадського Всеукраїнської академії наук (ВУАН). І обіцянки, обіцянки... Особисто для Грушевського у цьому була ще й можливість дописати “Історію...”, працюючи в архівах Києва і Москви. Після тривалих перемовин із радянськими функціонерами, у березні 1924 р. він із родиною знову опиняється в Києві.

Та цей останній, післяеміграційний період (помер у листопаді 1934 р.) був найбільш суперечливим і трагічним. Спочатку Михайла Грушевського обирають академіком ВУАН, у системі якої він очолює кілька секцій та комісій. Видає низку наукових збірників, журнал “Україна”, поринає в дослідження спадщини своїх попередників М. Костомарова, В. Антоновича, М. Дра-

гоманова, стає дійсним членом АН СРСР. Здавалося б, висловлені у його публіцистиці політичні застереження застаріли. Та за циклічного часу, в якому існувала держава безбожників, минуле повернулося! По згортанню провокативної сталінської “українізації” створені ним установи були закриті, періодичні видання припинені, а самого Грушевського знову вислали до Москви. Це відбулося на тлі системного нищення національної інтелігенції, господарських і навіть партійних керівників, нарешті — геноциду українців шляхом голодомору. Що ж до книги його життя, у передмові до її перевидання (у 10 томах) у 1991 р. один з організаторів цього проекту, Френк Син відзначив, що “після короткого періоду лібералізму 20-х рр. радянській цензурі судилося продемонструвати набагато ефективніші заходи у позбавленні українського читача “Історії України-Руси”, ніж царським жандармам і митникам”. Пам’ять про великого вченого було занедбано, лише іноді “буржуазним націоналістом” і “ворогом трудящих” лякали студентів, які наважувалися звернутися до його творів.

За часів Незалежності суспільство і держава обернулися обличчям до цієї грандіозної статті. Спадщину Грушевського вивчають історіографи, літературознавці, політологи, але жодна стаття чи дисертація не замінить живого спілкування. Упізнати оселю, де він жив і працював, побувати у робочому кабінеті, побачити портрети його колег і близьких, торкнутися книжкових раритетів, послухати розповіді грушевськознавців і навіть родичів самого Михайла Сергіювича... На щастя, все це можливо, і відповідна адреса є. На початку XX ст. Михайло Грушевський з родиною придбав будівлю на історичній Паньківщині, між вулицями Тарасівською, Микільсько-Ботанічною та Паньківською. За легендою, офіційно не підтвердженою, але гідною схвалення усмішки, назви вулиць походять від імен кириломефодіївців Тараса Шевченка, Миколи Костомарова і Пантелеймона Куліша. У цьому кварталі, прозваному “латинським”, віддавна мешкали університетські професори і студенти. Саме сюди повернувся після еміграції Михайло Сергіювич, тут жив і працював до останнього заслання. І після відповідної реставрації ця оселя стала його музеєм.

Так, 10 років тому розчинилися двері Історико-меморіального музею Михайла Грушевського у Києві. За відносно недовгий час колишня садиба Грушевських на Паньківській, 9 завдяки зусиллям ентузіастів музейної справи — Світлани Панькової, Миколи Кучеренка, Ольги Мельник, Юлії Черняк, Ганни Кандаурової — перетворилася на активний просвітницький осередок, гідний пам’яті видатного вченого, громадянина і політика. Відроджуючи традиції родинного вогнища Грушевських, працівники музею влаштовують конференції, семінари, презентації, виставки у колі акцій “Історичні вправи в Домі Грушевських”. Тут можна ознайомитися з унікальною бібліотекою та надбаннями сучасних дослідників, переглянути фільми про Великого Українця. А головне — відповісти на своє ж запитання, ким був і є для нас Михайло Грушевський.

Бенефіс Лариси Недін. Будинок актора. 1.02.2005 р.

Своєю українськістю завдячую вчителям

— Ларисо Миколаївно, нам довго нав'язували думку, що на півдні України ідеї "руського міра" популярні, 3 роки тому була спроба впровадити в Одесі проект "Новоросія", який успішно провалився. А Ви від самого початку плідно працюєте на українську культуру. Що цьому сприяло?

— Я родом із містечка Овідіополь на Одещині. Коли стала заслуженою артисткою України, мене нагородили званням "Почесний мешканець Овідіополя".

Мої земляки за власні кошти за ініціативою селищної ради звели пам'ятник давньоримському поету Овідію. Вони пишаються, що дотичні до такого всесвітньо відомого автора, знають його філософський твір "Метаморфози".

Своєю українськістю завдячую вчителям. Улюблені вчителі мови та літератури Олександра Павлівна Немазенко, Ада Іллівна Андріященко, якій нині вже за 90 років, а ще досі викладає.

Усім своїм життям спростовую, що Одещина — це російськомовний край. І в самій Одесі мова специфічна, "одеська". А в селах усі школи українськомовні, російською там не розмовляють. Звичайно, українська не чиста літературна, суржикована. Тому що там живе багато представників різних національностей: молдаван, гагаузів, болгар, греків, німців та ін. Тут поважають представників різних культур.

У школі, де я вчилася, мене завжди чекають. У шкільному музеї є і мій куточок. Щоразу відвідаю редакцію нашої газети "Наддністрянська правда", презентую нові книжки, диски тощо, влаштовую творчі зустрічі із земляками.

Я закохана в цей край на кручах Дністровського лиману, де гарячий вітер, у якому мені вчуваються грецькі запахи, бо тут багато диких маслин, де в кожній бубочці винограду тобі всміхається сонечко, де пахнуть лиману, степу і моря. У мене там живе мама, брат, там могила мого батька, мої друзі, однокласники, там виросла моя донечка. А яка різноманітна наша кулінарія, вона також свідчить про смаки народів, які там живуть. І досі уявити свою літню відпустку без відвідин Овідіополя не можу. Мені випало двічі записувати на радіо видатного хірурга

Миколу Амосова, який відзначав феноменальність нашого краю, де дуже швидко гояться рани, виліковуються різні хвороби.

— Одне із Ваших численних мистецьких захоплень — акторська діяльність. Які вистави справили найбільше враження?

— Моя творча діяльність розпочиналася 1988—1990 рр. на Буковині, у Чернівецькому музично-драматичному театрі ім. Ольги Кобилянської. Театр із виставами виїжджав до Польщі, Румунії.

Коли я повернулася до Києва, п'ять років працювала акторкою в театрі-студії "Будьмо", яку очолював Сергій Прокурня. 1991 року, за місяць до проголошення незалежності, на сцені театру Франка ми перші театральними засобами заговорили про Леся Курбаса. Це була спільна постановка нашого театру і мистецької групи "Яра" Нью-Йоркського театру La Mama, яку очолює режисер Вірліяна Ткач. Ми з цією виставою об'їздили багато міст України, виїжджали за кордон.

На початку 1990-х років на центральній площі Мюнхена просто неба грали виставу, присвячену Сергію Параджанову "Ві-римо, що не помрем". Я була шокована, що на той час німці нічого не знали про Україну, за винятком Чорнобильської аварії. Лише після Помаранчевої революції про нас заговорив увесь світ.

У моєму творчому доробку сім кінофільмів. Коли знімалася, познайомилася з дуже цікавим кінорежисером Василем Ілляшенком. Він мені подарував свою кіноповість "Невідома легенда про Клавдію Прокулу, дружину Понтія Пілата, про Понтія Пілата та Ісуса Христа". Вона мене вразила, перевернула моє уявлення про християнство. Оскільки на зламі падіння Радянського Союзу і народження України через безгрошів'я в кіно була криза, фільмів практично не знімали, а я шукала матеріал для моновистави у зв'язку з наближенням 2000-ліття Різдва Христового, хотілося нагадати людям про вічні цінності, колосальну жертвність Ісуса

Усім життям засвідчую — Одещина не російськомовна!

Лариса НЕДІН — заслужена артистка України, лауреат багатьох всеукраїнських і міжнародних мистецьких премій. З 1992 року працює на Українському радіо. Нині обіймає посаду головного редактора Головної редакції мистецьких передач. Веде авторську програму "Вечірній клуб актриси Лариси" та передачі "Від суботи до суботи", "І знову зустріч". Про свою багатогранну мистецьку та літературну діяльність, своє бачення проблем української культури розповідає читачам улюбленого тижневика "СП", який передплатує багато років.

Христа — я використала цей сюжет.

— Ви стали ініціаторкою відродження і розвитку прекрасного жанру — українського романсу. Що нашолюбнуло на таку ідею?

— Я зацікавилася: чому в Росії Олександр Малінін із великим успіхом співає романси, не тільки класичні, а й сучасні. А в нас ніхто цього не робить. А потім дізналася, що за радянської влади цей жанр вважали виявом дрібнобуржуазних смаків і виконувати романси було заборонено. Через те, що нашу націю хотіли зробити манкуртом, цей жанр на 5 десятиліть припинив свій розвиток. Я рада, що спрацювала пестардою, після якої романс почали відроджувати, оскільки мій перший концерт відбувся із великим успіхом.

А через рік я зацікавилася: "А чому не прийнято говорити про сучасну духовну пісню і духовний романс"? І ми з композиторами Тетяною Стаматі-Оленевою, Ігорем Якубовським, Геннадієм Володьком зробили проект духовного, християнського спрямування. Цей концерт відбувся у Галереї Києво-Печерської лаври. У кінці до виступу долучився дитячий хор "Зірниця", здавалося, що з нами співали маленькі янголята. Цей концерт багато разів показували по телебаченню, у мене вийшли диски, касети.

Головне — допомагати людям

— Українське радіо — Ваша доля?

— Ще в студентські роки викладач режисури Юрій Миколайович Дзюба почав мене залучати до різних радіопостановок, до читання поезії в ефірі. Коли повер-

редакції. Програма виходила раз на тиждень. І вже до кінця першого місяця почали надходити стоси листів. Я ніби нічого нового не відкрила — це інтерв'ю з відомими людьми. Але воно розкуте, демократичне, вільне, та при цьому інтелігентне, без брутальності. Я вмю розговорити людей, у бесіді вони ставали самі собою. Під час монтажу намагалася включати цікаві фрагменти, щоб героя передачі, якого знають, побачили під іншим кутом зору. Намагалася показати живу людину зі своїми проблемами, зацікавленнями. Це залучало слухачів, вони почали ділитися своїми проблемами.

Заради чого ми обираємо цю професію? Мій учитель Леонід Артемович Олійник казав: "Є Бог, який в якусь мить вдихає життя. Народжується людина. Є лікар, до якого приходимо, щоб підтримувати своє фізичне здоров'я. А на людей мистецьких професій покладена особлива місія, бо йдеться про духовне життя людини". Якщо передача допоможе хоч когось, вона не даремна.

Ця програма вже 22 роки в ефірі, вона залишається популярною. Зараз менше листів у конвертах, більше в електронному вигляді. Люди звиряються в сокривенному. Це змушує відповідати, по можливості допомагати.

— Дротове радіо — стратегічний об'єкт?

— Не можна міряти життя в Україні тільки по статистиці. Вже за 100 кілометрів від Києва далеко не в кожній хаті є комп'ютер і інтернет, у деякого ще є старі телевізори, навіть не кольорові. Треба пам'ятати, що життя акумулюється не тільки в мегаполісах. На моє глибоке переконання, справжня культура починається з периферії. Так, ми в епіцентрі, сюди сходиться найбільше інформації, тут дуже багато можливостей.

Але традиції і наш родовід зберігаються в глибинках.

Тому мають бути і сучасні технології, і дротове мовлення, воно надзвичайно зручне. От у моєму рідному Овідіополі мама могла слухати це радіо і в хаті, і на подвір'ї. Передавач був трипрограмний. На жаль, голова нашого селища пояснила, що нині з районного бюджету зник навіть параграф "дротове мовлення", на його підтримання, ремонт не-

Кадр з фільму "Страчені світанки"

має звідки брати кошти. На державному рівні цьому не надають значення.

Можуть статися природні катаклізми, зникне світло... А зараз війна на сході. Далеко не фантастична ситуація, що, наприклад, вибух зруйнував телевежу. Спробуй її відновити. А радіо — коштує протягнути — і в тебе є зв'язок. Наприклад, Лукашенко у Білорусі провів дротове мовлення у кожен будинок. Побачивши, що робиться в Україні, він використовує дротове радіо як стратегічний об'єкт. Можливо, і в нас ним мало б опікуватися Міністерство надзвичайних ситуацій чи СБУ. Невже в нашому політикумі немає людей, які б це зрозуміли? Натомість у Києві виросли цілі будинки, де радіо не передбачене. Це недалекоглядно.

— Дуже багато людей люблять радіо "Культура". На жаль, його не завжди і не всюди легко зловити. Чи можна змінити ситуацію?

— Мовлення починалося з українського радіо, телебачення з'явилося потім. Зараз воно перестало існувати як окрема структура, ми філія Національного суспільного телебачення. Це неправильно. Телебачення і радіо мають свою неповторну специфіку. Технологія виготовлення передач різна, засоби різні.

Можливо, реформи щось змінять на краще, хоч поки що зміни не зовсім зрозумілі. Ми зараз філія публічного акціонерного товариства "Національна суспільна телекомпанія України". Що заважає створити дві структури: Національне суспільне телебачення і Національне суспільне радіо? Здогадується, чому: у кабінетах високих керівників немає радіоточок,

нулася з Чернівців до Києва, паралельно з театром-студією я вже співпрацювала з українським радіо з 1992 року. 1995-го мені запропонували очолити редакцію розважальних програм, зараз вона називається "Редакція мистецьких передач": тут з'явилися і культурологічні передачі, і літературно-музичні композиції.

1995 року з'явилася моя програма "Вечірній клуб актриси Лариси", її не одразу сприйняли в

у них на стінах великі плазмові
телевізори.

Україна також заслуговує на
те, щоб мати і державні ЗМІ. Ме-
не дивує, чому за юридичною ад-
ресною Хрещатик, 26, у нас спон-
танно виникло громадське радіо,
і чому це громадське радіо забрало
час на першому каналі. Через
цю зміну на першому каналі
зникло художнє мовлення. Там
представляли свої програми
творчі об’єднання “Промінь”,
“Культура”. Зараз на першому
каналі не почуєте театральних
вистав, опер, розлогих літератур-
них передач. Чому для громад-
ського радіо не виділили окремі
частоти, окреме приміщення?

Для себе я зробила висновок,
що за всім цим стоять бізнес-
проекти, а не турбота про слуха-
чів.

Окрім того, Українське радіо
займає ті частоти, які важко ло-
вити. Сучасні приймачі випуска-
ють із подількою 80 і вище. У Біло-
русі, Китаї випускають приймачі
із нижчими частотами. А Україн-
ське радіо займає хвилі 69, 72, 8.
На середніх хвилях виходить
тільки “Промінь”. Дуже багато
людей просять, щоб середні хвилі
надали саме каналу “Культура”,
щоб можна було їх легко ловити
на всіх приймачах, у усіх кутках
України.

Мусять бути “Четверта зміна”

— Ви маєте доробок і в літера-
турі. Що зроблено, які плани на
майбутнє?

— Нещодавно у Будинку
НСПУ відбувся мій творчий ве-
чір. Я читала вірші і колишні, і
нові, прозу озвучила моя донька,
нині студентка Київського націо-
нального університету театру, кі-
но і телебачення імені Карпенка-
Карого. Були присутні письмен-
ники, які відіграли у моє-
му літературному житті
дуже важливу роль.

Коли я була студен-
ткою, завжди читала “Лі-
тературну Україну”. В од-
ному з чисел мене вразило
фото, на якому було чоти-
ри дуже красивих жінки:
Любов Голота, Ганна Чу-
бач, Світлана Йовенко і
Неоніла Крюкова. Вони
мене вразили не тільки
вродою, а й талантом. По-
тім кожна з них з’явилася
в моєму житті.

З Нілою Крюковою
наші шляхи перетиналися
на різних концертах, фести-
валах (я тісно співпра-
цюю з об’єднанням
“Творча спілка діячів ес-
традного мистецтва Украї-
ни”, яка на рік проводить
близько 20 різних фести-
валів). Моя перша публі-
кація в журналі “Вітчизна” з’я-
вилася, коли редактором була Світ-
лана Йовенко. І вона з 20-ти вір-
шів, які я принесла, зробила таку
професійну й гарну композицію,
що довгий час я як авторка вико-
нувала саме її. Ганна Чубач зап-
ропонувала мені виконати пісню
на її слова, познайомила мене з
композиторкою Стаматі-Олене-
вою. З Ганною Танасівною това-
ришуємо донині.

1997 року у мене з чоловіком
вийшла поетична книжка (під
одною палітуркою два автори).
Моя половина називалася “Світ
приречений на гріховність”. Пе-
редмову до цієї книжки написала
Любов Голота. Написала так гар-
но, емко, лапідарно, що дуже
часто на моїх творчих зустрічах
ведучі послугуються саме нею.

У моєму творчому доробку є
поетичні книжки, прозова “Дош

змиває всі сліди” — повість про
Голодомор і новели, а найбіль-
ший мій доробок — для дітей. На
написання казок, дитячих вір-
шків і пісень мене надихала моя
донечка.

Зараз чекаю, коли час і доля
подарує мені можливість видати
книжку, яка називатиметься ряд-
ком з одного з моїх віршів: “У
сонцесейність завтрашнього
дня”. Так називався мій творчий
літературний вечір. У цю книжку
увійдуть мої нові вірші, пісні для
дорослих із нотами. Я співпра-
цюю з багатьма композиторами.
Вінничанка Ольга Янушкевич
створила духовний цикл (9 пі-
сень) на мої вірші. Нещодавно
відбулася презентація цього про-
екту. Вона видала і книжку, і
диск.

— Мене надзвичайно вразила
Ваша прозова книжка “Дош зми-
ває всі сліди” — про Голодомор. Це
“коротко, сильно і страшно”. Чи
збираєтеся ще писати прозу?

— Зараз такий період, коли
хочеться писати прозу. Вона ви-
магає більше часу, а мені постій-
но його бракує. Колись мене нав-
чала Ганна Чубач: “Ларисо, хо-
чеш усе встигати, то звикни до
думки, що у жінки мусить бути
четверта зміна”. Кожного дня я
свої три відпрацьовую, а вночі,
наскільки вистачає сил, або у ви-
хідні займаюсь літературною
творчістю.

Я вже 10 років член редколе-
гії дитячого журналу “Дзвіно-
чок”, який видається у Рогатині
на Івано-Франківщині. Надзви-
чайно вдячна редакторці Лесі
Пилип’юк-Диркавець, мені дуже
цікаво співпрацювати з цим жур-
налом.

Хочу із вдячністю згадати
Петра Перебийноса. Він по суті є
моїм хрещеним батьком у прозі.
Коли він очолював “Літературну

Україну”, був у мене на передачі.
Він вибрав уривок із моєї повісті
“Дош змиває всі сліди” і надруку-
вав у газеті, цей фрагмент назив-
вався “Червоні колоски”. Я була
здивована, коли через кілька ро-
ків у Тернополі у книжковій
крамниці натрапила на посіб-
ник-хрестоматію зі сценічної мо-
ви для студентів і викладачів ВНЗ
культури і мистецтва. Оскільки я
сама викладач, купила його. І в
цій книжці натрапила на фраг-
мент з моєї повісті. Для мене це
був подвійний подарунок.

Від редакції: Ларису Недін не-
щодавно прийняли до НСПУ. Віта-
ємо! Бажаємо нових чудових кни-
жок!

Спілкувалася
Надія КИР’ЯН
Фото з архіву Лариси Недін

На пошану геніального поета і борця

Тетяна БІДЗІЛЯ,
м. Бережани

9 березня Бережан-
щина вшанувала світлу
пам’ять пророка нашого
народу. Керівники й пред-
ставники органів виконав-
чої влади, місцевого са-
моврядування, багатьох
установ та організацій,
делегатія з Хмельницької
області поклали квіти до
пам’ятника Тарасу Шев-
ченку в Бережанах. Пана-
хиду відслужили свяще-
ники двох християнських
конфесій: отець-декан
Михайло Бугай, отці Ми-
кола Зоренний та Воло-
димир Зайчук. Представ-
ники Музею книги та від-
ділу освіти, молоді й спор-
ту вручили нагороди уч-
ням шкіл, які напередодні
взяли участь і перемогли у конкурсі
читців “Наша думка, наша пісня не
вмре, не загине”.

У Бережанському краєзнавчому
музеї 9 березня відкрито виставку
“Тарас Шевченко — зворотний
зв’язок” — спільний проект музей-
ників і позашкільного комунального
навчального закладу “Центр дитячої
та юнацької творчості” Бережанської
міської ради. Виставка є продовжен-
ням проекту “200 кроків до Тараса
Шевченка”, який реалізували 2014
року. Саме тоді в рамках відзначення
200-ліття Кобзаря у Бережанах пра-
цювала колективна радіостанція
UR4BYU станції юних техніків. Позив-
ний сигнал радіостанції — EM200BT.
За словами керівника колективної
радіостанції, члена громадського ко-

мітету з реалізації проекту “200 кро-
ків до Тараса Шевченка” Ігоря Гри-
цишина, СЮТ була тоді чи не єдиною
серед таких радіостанцій області,
здіяною у Всеукраїнській акції до
200-річчя славного Кобзаря. Бере-
жанські радіоаматори встановили
4320 радіозв’язків із кореспондента-
ми України і 51 країною світу, таким
чином донісши Шевченкове слово
до людей різних країн. У різні куточки
України та світу надсилали спеціаль-
ні GSL-картки з відповідним текстом
на тему Шевченкіани.

У Волицькому сільському клубі
(завідувач клубу Надія Чорнойван)
із нагоди 203-річчя від дня народ-
ження Кобзаря відбулося Шевчен-
ківське свято “Спи, Тарасе, батьку
рідний”. Захід розпочався з відомо-

Савченко, директор Благодійного
фонду “Ніжен” Микола Шкурко, зас-
тупник голови Ніжинської райдерж-
адміністрації Оксана Мелашенко.

Ідею кандидата філологічних на-
ук, доцента кафедри української
мови Ніжинського держуніверсите-
ту імені Миколи Гоголя, учителя лі-
цею Алли Кайдаш активно підтри-
мують колеги, чиновники Ніжин-
ської райдержадміністрації й меце-
нати. За їх фінансової підтримки ви-
дається збірник творчих робіт
“Стежка до Шевченка”, який отри-
мують усі учасники. Змагання почи-
нається з аналізу під час майстер-
класів, що їх проводять організато-
ри й упорядники — поети Олек-
сандр Гадзінський та Анатолій Шку-
ліпа. Цього року початківці не тільки
слухали, а й порівнювали власні вір-
ші з поезією випускника Гоголів-
ського вишу Олексія Маслова. Зна-

Нашадки Тараса

Надія ОНИЩЕНКО

Вони справді славні українські
патріоти — 42 учасники XII Регіо-
нального конкурсу учнівської твор-
чості, яким щорічно вшановують
пам’ять Кобзаря в Ніжинському пе-
дагогічному лиціі Чернігівської об-
ласної ради. Так сказав про школя-
рів Ніжина, Чернігівщини й Києва
член журі, кандидат педагогічних
наук, письменник, декан філологіч-
ного факультету Ніжинського держ-
університету імені Миколи Гоголя
Олександр Забарний. Із ним пого-
дилися директор лицію, лауреат об-
ласної премії імені Софії Русової Те-
тяна Шевчук, заступник директора
Київської гімназії східних мов, зас-
лужений учитель України Михайло

До висот Шевченкового слова

Володимир КНИГА,
бібліограф РКЗ “Широківська ра-
йонна бібліотека”

До 203-річчя від дня народжен-
ня Шевченка у Широківській район-
ній бібліотеці, що на Дніпропетров-
щині, відбулася зустріч із Надією
Деркач, дружиною ушанованого ши-
роківського краєзнавця, шевчен-
кознавця, просвітянина Валентина
Деркача, “З Шевченком у серці”.

Валентин Іванович Деркач усе
життя вивчав творчий і життєвий
шлях великого Кобзаря. А ще зби-
рав усі видання, де є якась згадка
про Тараса Григоровича. Деякі з
них представлені на книжковій вис-
таві “До висот Шевченкового сло-
ва” у стінах книгозбірні.

Валентин Іванович свого часу з
групою однодумців відновлював
роботу місцевого осередку това-
риства “Просвіта”, діяльність якого
в Широкому була започаткована
ще на початку минулого століття.
Брав активну участь у встановленні

пам’ятників жертвам го-
лодомору, відбудові ста-
ровинної каплиці, від-
критті меморіальних до-
шок видатним землякам,
вшануванні пам’яті запо-
розьких лицарів.

Валентин Деркач — ав-
тор численних публікацій у
різних друкованих періо-
дичних виданнях на істо-
ричні, культурологічні та
екологічні теми.

Завдяки його пошуко-
вій роботі Широківщині повернути
забуті імена артиста, режисера і
публіциста, учня Леся Курбаса —
Андрія Авраменка та сільського
письменника, члена спілки “Плуг”
Павла Темченка.

Надія Іванівна Деркач поділила-
ся теплими спогадами про свого
чоловіка. Розповіла присутнім про
захоплення Валентина Івановича
творчою спадщиною Кобзаря, про
його професійну та громадську ді-
яльність. А ще подарувала районній

го твору “Реве та стогне Дніпр ши-
рокий” у виконанні зведеного хору
сіл Рогачин та Рогачин-містечко
(завідувачі клубів Тамара Луцишин
та Ольга Касперська). Пісні на сло-
ва Шевченка натхненно виконували
мішаний вокальний ансамбль, чо-
ловічий вокальний ансамбль “Соко-
ли” Рогачинського сільського клубу
(худ. кер. Степан Видойник, солісти
Степан Видойник та Віталій Стефі-
нів), жіночий вокальний ансамбль
Волицького сільського клубу (ке-
рівник Надія Чорнойван), дитячий
вокальний ансамбль й ансамбль
учителів Рогачинської ЗОШ І—ІІ
ступенів (кер. Леся Шведик).

Цікаві та змістовні інсценізації
представили учасниці художньої
самодіяльності з Рогачина Олена
Кава, Яна Сушко, Соломія Хоро-
щак, учні Рогачинської ЗОШ (керів-
ник Ірина Мручок). На сцені Во-
лицького сільського клубу виступи-
ли також і гості з Бережан — учас-
ниці жіночого тріо Лілія Слободна,
Наталія Борик та Леся Метельська
районного будинку культури (керів-
ник — заслужений працівник куль-
тури України Зіновій Головацький).
На урочистостях до Дня народжен-
ня Кобзаря слово мали заступник
голови районної ради Роман Ви-
соцький, заступник голови район-
ної державної адміністрації Ігор
Гринкевич, Рогачинський сільський
голова Орест Нич, начальник відді-
лу культури, національностей, релі-
гій і туризму райдержадміністрації
Олександр Коковін.

Змінюються часи, змінюються
герої, але Тарасове слово живе, бо
воно — про наші мрії, сподівання,
споконвічне прагнення жити у віль-
ній, незалежній Україні.

ний сьогодні тележурналіст збіркою
“Неси зірку” закликав плекати влас-
ну творчість як Віфлеємську зорю,
як нелегкий Голготський хрест.

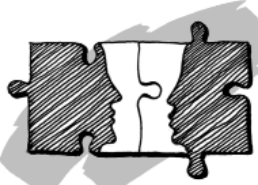
Свято тривало біля пам’ятника
Тарасові Шевченку в парку його
імені, в Будинку дітей та юнацтва.
Уривки з творів Кобзаря, які вміло
читав на сцені дрогокурсник класу
іноземної філології Андрій Горка-
венко доречно перегукувалися з
віршами учасників конкурсу та
виступами митців.

Зі щирими думками одинадця-
тикласниці Київської гімназії східних
мов Софії Зачепило погоджувалися
всі присутні. Але найбільшу вдяч-
ність дівчина бачила в очах учасників
бойових дій на сході України Євгена
Луняка, Анатолія Сліпака та Миколи
Данильченка. Вони схвилювано чи-
тали “свого Шевченка” — пережито-
го, відболілого, відвойованого.

бібліотеці деякі видання Шевченка
з сімейної книгозбірні Деркачів.

“Валентин Іванович Деркач —
це величезний пласт славетної іс-
торії Широківщини, — зазначила
під час заходу начальниця відділу
культури, туризму, національнос-
тей та релігій Широківської рай-
держадміністрації Любов Лисогор.
— Ми завжди маємо пам’ятати цю
людину, яка зробила неоціненний
внесок у збереження та розвиток
культурної, літературної і духовної
спадщини нашого району”.

“Власне міста визначають майбутнє...”

— Як науковці Вашої установи практично намагаються (цитую Президенту) “перетворити Україну на сучасну європейську державу”?

— Успіх у науковій сфері можливий, якщо кваліфікація вчених досягає або перевершує рівень сучасних європейських чи світових професійних інтелектуалів. Такі вимоги панують у системі нашої Академії наук, і вони, власне, закладені перед колегами Інституту народознавства. Більшістю цих вимог я задоволений. Мене тішить, коли схвалюю документи для участі у наукових зустрічах у світових інтелектуальних центрах із різних питань соціогуманітарних наук. У такий нелегкий, але ефективний і ефективний спосіб українська наука інкорпорується у світовий інтелектуальний простір, навіть у таких проблемах, які й не особливо притаманні для світу, — як, скажімо, національна культура (у широкому розумінні цієї суспільної сфери).

Звичайно, світові науково-педагогічні центри дуже зацікавлені у фундаментальних природничих дослідженнях, а на традиційну культуру більше звертають увагу з позиції естетичного зацікавлення. Але — увага! Дізнаючись, вони дедалі більше захоплюються, і цей стан переростає у стан прихильного і уважного вивчення. Маємо у цьому процесі добротні наслідки, коли плануються синтетичні наукові проекти, до яких залучені вчені Інституту. Однак головне — результати.

І на міжнародній науковій ниві, і у своєму рідному суспільстві владні інститути потрібно забезпечити здібними, професійними, патріотичними інтелектуалами, які хоча б опанували істину, що наука необхідна не тільки для знань про Всесвіт, а й про тактику і стратегію розвитку свого народу. Тож для справи успішної розбудови держави необхідно з’ясувати поведінкову культуру, а з цим — і потенційні ресурси, які можна було б подесятерити, якби врахувати емоційно-естетичну складову його характеру. Оперувати такими нюансами можуть керівники, наділені владою, з настановами добропорядності, християнської етики. А вони, на жаль, виявилися бездарними, безвольними “самохватами”, залишивши наукову сферу на самовиживання, катастрофічно обмеживши фінансування галузі, особливо — в останнє десятиліття.

Академічна наука зберегла й утвердила прикметну стильову ознаку: фундаментальність наукових ідей не лише прикладної, а й соціогуманітарної сфери, усвідомлюючи, що нове українське суспільство вимагає істотного “ремонт” гуманітарних дисциплін від здебільшого фальшивої імперсько-комуністичної історіософії. І цей “ремонт” повинен був здійснюватися на наукових засадах об’єктивності, всеохопності, ґрунтовності й послідовності вивчення того чи того суспільного явища, за винятком фрагментарності.

Реальність цих академічних настанов на суспільний виклик проявилася в усьому соціогуманітарному спектрі наук, принципово змінивши радянські ідеологічні акценти, що стало методологічною основою для висвітлення

Академік НАНУ Степан ПАВЛЮК: «Рятуймо українську науку!»

Президент України Петро Порошенко підписав нову редакцію Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”. Через якийсь час Петро Олексійович у своєму Твіттері намагався запевнити громадян України: “Цей Закон відкриває перед наукою унікальні перспективи, перед науковцями, які хочуть перетворити Україну на сучасну європейську державу”. Цікаво, які думки викликали ці запевнення керівника країни у самих науковців, адже закон діє понад рік. Про це ми запитали у директора Інституту народознавства НАНУ академіка НАН України Степана Павлюка.

суті національної пам’яті, історії, культури, світоглядності.

Уже не розколюють своє етнічне походження три східнослов’янські народи в історіографічній колісці російської імперської ідеології. Українські вчені довели, що кожен народ, щоб бути повноцінним, мусив мати свою колиску. Бо відомо, що недоглянуте дитинство може спричинитися до неадекватної поведінкової культури дитяти — у народі кажуть: “важка дитина”. Та й Іван Мазепа — уже не проклятий народом, і наші політичні лідери, і діячі науки, культури, письменники — уже не буржуазні запродавці, і січові стрільці та воїни УПА захищали таки свою Вітчизну від різних окупантів.

А яка подвижницька праця закладена академічними вченими-літературознавцями, щоб без купюр можна було прочитати весь літературний процес в Україні!?

Я цим хочу підкреслити, що, завдяки академічному стилю, системній методіці, методології, творчим навикам, згромадженню гідних вчених в академічних установах, можливе послідовне повновартісне дослідження будь-якого суспільного явища, уникаючи епізодичності, поверхового наświetлення, банальної міфологізації.

Академічні вчені-етнологи, мистецтвознавці повернули з небуття заборонені в радянську епоху теми етногенези українців, етнічної історії, цілісного культурно-мистецького процесу в Україні. Завдяки працям відомих сучасних українських мистецтвознавців можливо було визначити рівень і місце національної художньої культури в контексті Європи, цілісно охопити українську художню культуру в європейському контексті. Але це можливо лише за наявності відповідного творчого середовища, у якому вже були напрацьовані дослідницькі традиції, праця велася у певному алгоритмі, фундаментально, формувалася мистецтвознавча школа.

Стиль академічних інституцій уможливив реалізацію цілісних творчих проектів — як це можна простежити на прикладі мистецтвознавчого осередку Інституту народознавства НАНУ, коли були створені ґрунтовні дослідження про українську малярську культуру, виконані відомим вченим Павлом Жолтовським і його учнями. Інший відомий вчений — лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка Володимир Овсійчук чи не вперше в Україні довів синхронність розвитку української художньої

культури і суспільства з європейською існуючою практикою у середньовіччі, зокрема в часі Ренесансної епохи. У новітню українську добу вчені розробили наукову програму дослідження мистецької культури України в діаспорі, на всьому тисячолітньому проміжку буття українців.

Не роблячи некоректних закидів вченим з-поза меж Академії наук, все ж слід відзначити, що організація творчих проєктів за академічним алгоритмом важко уявляється.

Ще одна ілюстрація. Чорнобильська катастрофа. Міг буквально шезнути на очах унікальний архаїчний пласт традиційної

культури Полісся. Академія наук, маючи у своїй системі відповідні інститути, доручила розробити державну програму для мінімізації страхітливих наслідків атомної катастрофи у сфері культури і її реалізації Інституту народознавства. Починаючи з 1994 р., понад півсотні вчених з академічних інститутів — дуже часто з Ліною Костенко, щороку в межах трьох місяців скрупульозно фіксували виявлені в кожному із сіл першої і другої зон, частково — третьої, а також — у переселенців усе, що стосувалося традиційної культури, побуту, археології, краєзнавства, навіть етнодіалектології тощо. Уже декілька сотень сіл шезли з мапи України. Залишився виняткової вартості зібраний вченими матеріал із життєдіяльності населення Поліського краю. Це була по-справжньому подвижницька праця переважно академічних вчених.

Інший аспект. Новітня українська доба в стані формування стратегії розбудови і стабілізації суспільства, уникнення кризових явищ.

На жаль, досі були поза увагою державних чиновників виявлені негативні тенденції у етнокультурній сфері держави, без поладження яких не мислиться за свою країну, історію, культурні набутки, і, врешті, самоєтно-ідентифікація — бути українцем, із пристрасною відстоювати свою Державу, змагатися за її розквіт.

— Колиска етнокультури — село чи місто?

— У цьому контексті вагомими стали здобутки вчених про субкультуру українського міста. Зрозуміло, що місто акумулює у собі, абсорбує без огляду на естетичні, моральні чи аморальні

прояви, масову сучасну культуру; через місто проходять інформаційні потоки, що теж впливає на становлення особи. Не володіти знаннями про виникнення сублокальних груп і їх взаємодію; про “приблатню” субкультуру, творену маргіналами із середовища соціально невлаштованих людей, наркоманів тощо, значить пустити розвиток міста і держави на самоплив.

Етнокультурні аспекти конкретних особливостей рецепції різними етносоціальними групами міського населення, інформації мас-медіа та новітньої реклами, котра впливає не лише на ті чи ті настанови, очікування та стереотипи мислення різних груп мешканців міста, а й на сам стиль життя, на систему ціннісних орієнтацій, на повсякденні стосунки і навіть на вербально-комунікативну поведінку мешканців міста, — усе це актуалізує дослідження урбанізації.

В академічному середовищі розгорнуто дослідження в галузі урбаністичної етнології з огляду на їх вкрай важливий прикладний характер у ділянці етнополітики, мовного будівництва, деколонізації міської культурно-цивілізаційної сфери. Адже саме міста сьогодні визначають усі головні перспективи сучасних етносоціальних та етнокультурних процесів України. У багатьох містах і великих міських агломераціях національно свідомі українці, на жаль, ще не мають адекватного для себе культурного і спілкувальницького довкілля: почувають себе наче в діаспорі.

Комунікативно-контактна мережа великих міст України з її цілковитим домінуванням російського мовлення та російської вуличної субкультури наче “випадає” із живої тканини українського етнокультурного організ-

му. З іншого боку, загальновідомо, що власне міста як осередки, де концентрується не тільки людинність і промисловість, а й культура, наука, шоу-індустрія, інформація, розмаїті можливості рекреації тощо, визначають майбутнє, визначають перспективи усіх соціальних, зокрема — етносоціальних процесів. Усі наймодерніші інновації, усі “ембріони” майбутнього, усі визначальні вектори суспільно-політичного розвитку зароджуються і формуються саме в містах. Тому українство поза містом означає тільки одне: українство — поза добою, українство без майбутнього, українство без перспективи.

“А схеми все одно працюють”

— Як розуміти, що в Законі України “Про наукову і науково-технічну діяльність” держава повинна виділити з бюджету на науку щонайменше 1,7 % ВВП, а в Законі “Про державний бюджет України на 2016 рік” ці видатки становили лише 0,16 % ВВП?

— Якби керівники держави не були настільки очерствілі, зокрема, в останньому десятиріччі, а залишилися б у душі хоч часточка сорому, то не ганьбилися б перед світом фактом здирливо зменшеного виділення коштів на НАНУ удесятеро! Ні-ні, не десять відсотків, а більш ніж удесятеро! Із закладеної Законом норми 1,7 % від ВВП, вдумайтесь — лише 0,16 %! І вдумайтесь ще в інший парадокс — НАК “Нафтогаз України” є теж державною установою, де оплата праці також повинна бути врегульована до розумного рівня, а в той же час “благодійний” Уряд ухвалює тарифні ставки керівництву цієї установи у таких розмірах, що просто дивуєшся: керівнику держустанови затвердили місячний оклад у два мільйони (2 000 000) грн, а наглядовій раді — у межах 800 000 тис. грн!?

Для Інституту народознавства, в якому є вчені найвищої кваліфікації — академіки, члени-кореспонденти, лауреати Національної премії ім. Т. Шевченка та ін. (усього 188 працівників), виділили аж 840 000 тис. грн(!) як місячний кошторис на всі видатки (?). Мовляв, ні в чому собі не відмовляйте, на зарплату зазеве вистачить 50—55 % (!?), до зовсім мізерної зарплати, яка в середньому становить 6-7 тис. грн. А які захмарні зарплати в багатьох інших державних компаніях і державних службах? Чи не сміхотворно звучить виправдання від державних очільників стосовно вписаних зарплат — щоб не крали?! Жаж! Цілі полчища правоохоронців, сплачувані за наші кошти, чим займаються? Можливо, забезпечують безпеку господарів вищої владної касты? Напевно, у цьому правда... і в цьому трагедія! А над науковцями вченими можна і познущатися. Для влади цілком нормально, що керівник НАК “Нафтогаз України”, який нічого і ніяк не виробляє, оплачуваний у два з половиною рази більше, аніж весь колектив Інституту, який за прилизливо низьку платню завзято розкриває для світу велич нашої історії і культури!

— Як Ваша установа добивається реалізації суворої вимоги — привести штатні розписи відповідно до нових умов оплати праці в межах наявних коштів?

— Національна відданість спрацьовує на рефлекторному рівні, а ще такий стан підсилює знання справжньої історичної долі народу, його гідної поведінки. Тому лихоліття науки, які почалися з уряду Яценюка і тривають з урядом Гройсмана, допоки витримують. А для мене така ситуація жальлива.

2016 року на вченій раді дійшли спільної і єдиної згоди, що необхідно перед суспільством засвідчити, що інтелектуали спроможні себе боронити. Підготовлені звернення керівникам держави, підтримані академічною спільнотою України і солідарно заманіфестовані численними мітингами, змусили черствих до науки урядовців вийти на розмову. Начебто зрозуміли і погодилися це питання залагодити позитивно. А насправді — фінансово ще погіршили і так жалюгідне виживання вчених в Україні.

Блюзнірство урядових чиновників безмежне. Уявити лише рівень лицемірства — формально зарплату підвищили і 2016 року, і в 2017 року по 20 %, але фінансово не забезпечили (!?), а це загрожує масовим скороченням інтелектуального багатства нації. Вимагають оптимізувати чисельність академічних установ, тобто їх скорочувати, при тому, що в Україні уже нині кількість науковців у співвідношенні до кількості населення — найнижча в Європі. За такої вимоги в Інституті близько 30 вчених необхідно скоротити.

Дякую моїм колегам, що згодилися на пропозицію — зберегти високопрофесійні кадри вчених, жертвуючи повним зарплатком, погодившись на неповний робочий день. Так і виживаємо. Щоб так виживали урядовці!

— Чому саме науку зробили тим напрямком, на якому країна може ефективно економити бюджетні кошти?

— Насправді важко пояснити, чому урядовці силкуються таким способом “реформувати” науку. Адже це означає загубити, знищити галузь, завдяки якій окремі мудрі правителі зробили заможнішими свої суспільства. Ідеями вчених-природників захоплюються у світі, а дещо і реалізують. А в нас готові унікальні технологічні проекти абсолютно не цікавлять уряд. Вони ж навіть не задумуються про створення реалістичних умов для використання на благо суспільства виняткової науково-прикладної ваги напрацювання. Зате скільки блюзнірських реплік про затратність Академії наук, коли кошторис на всю Академію наук значно менший, аніж на середньоєвропейський ВНЗ! Вдумайтесь тільки!? Допоки злодії при владі, я не знаю, як покращити нинішнє становище.

На завершення — заклик до суспільства: рятуймо українську науку (і все інше) як національний престиж у світі і багатство для кожного!

Спілкувався
Богдан ЗАЛІЗНЯК,
керівник прес-центру
наукової журналістики
ЗНЦ НАНУ і МОНУ

Людина, багата любов'ю і добром

«Цю землю я любив...» Спогади про Данила Кононенка. — Сімферополь, 2016. — 188 с.

Василь ЛАТАНСЬКИЙ,
член НСПУ, с. Пруди, Крим

Здається, зовсім недавно ще ходив між нами замріяний, юначо-радісний, як розповідав про своє село Ребедайлівку на Черкащині; буденний і зіркий, коли як редактор відділу мистецтва і літератури “Кримської світлиці”, єдиної українськомовної газети в Криму, і як шеф-редактор теж єдиної тут дитячої газети “Джерельце” “фільтрував” дописи читачів, а то й досвідчених авторів; поривисто натхненний, “повен сили і одваги” (П. Тичина), коли читав власні або чийсь поезії. Та й взагалі в його погляді було щось заворожуюче. І не тільки погляді: мові, ході, в дискусіях...

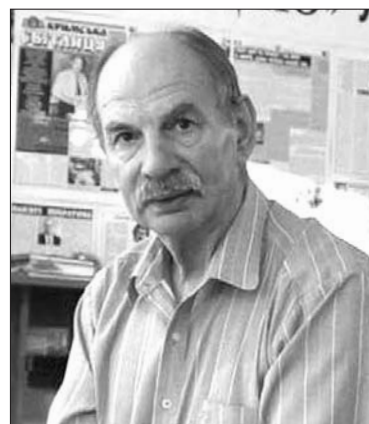
І ось уже два роки, як на 74-й зимі, 15 січня увірвався життєвий шлях — одна з важких утрат, що її зазнала наша література, особливо тут, на кримській землі. Цієї зими, якраз на Новий рік, йому виповнилося б 75. А натомість читаємо спогади, видані друзями-однодумцями Данила Андрійовича, його родиною. Як усе це вдалося зробити, знає тільки сам Бог. Та ще дружина поета, Ніна Миколаївна. З ним вона завжди розділяла і радощі, і печалі. Тож поклонімося їй доземно за її пам'ять, за те, що з'явилася ця небуденна книжка в наш непростий час. Ошатна, ілюстрована світлинами про поетове життя і творчість, із добротною бібліографією. Спогади чергуються з поезіями нашого побратима.

Чи не в кожній статті-спомині прочитується здивування-захоплення: звідки це в нього таке схвилювання, невисипує серце, таке неситиме працелюбство, така тверда, мов камінь, переконаність у своїй правоті? “Доки живу — не буду знати спокою”, — зізнається поет в одному зі своїх ранніх віршів. Вслухаймося лишень у назви його збі-

рок: “Джерело”, “Квітух соняхів оркестр”, “З любові й добра”, “Ми виростили в повоєнні роки”; в назви добірок: “Черкашино, пісень моїх колиско”, “Життя моє, вклоняюсь я тобі...”, і стане зрозумілим: це йому рідний край подарував оту життєву і поетичну рвуність — народився ж на славетній Шевченковій землі, пісенній і мальовничій, де на берегах річки Тясмин промайнули дитинство і юність. Після армійської служби залишився у Сімферополі аж на 50 років із гаком. Залишився, щоб згодом, як мовив знаний літератор із Канади Яр Славутич, стати провідною зорею українського Криму.

Свій другий батьківщині — Криму присвятив десятки талановитих поезій, зокрема, й своєрідний поетичний заповіт-інвек-

тиву “Слово до кримських українців”, підготував із розлогими передмовами і випустив двома виданнями — в 1988 і 2008 роках — антологію “Люблю тебе, мій Криму!” — кращі вірші українських поетів про Тавриду.

Найактивніший перекладач кримськотатарської поезії і прози. Та найпомітніший слід лишив наш побратим на ниві духовності, ніби той ратай, виорюючи цілину. У всьому рішучий, цілеспрямований, наполегливий. Освячував любов'ю і добром усе, до чого торкався розум і серце.

Вражає перелік його подвижницьких діянь. Один з організаторів і перший голова Товариства української мови в Криму; один із фундаторів газети “Кримська світлиця”; член ради Національної спілки письменників України, заступник голови Кримського товариства “Україна — світ”, член правління Всеукраїнського товариства “Просвіта”. А ще

ж 25 літ (!) очолював Кримську організацію НСПУ. Десять років поспіль був головою і “локомотивом” літературного дитячого конкурсу “Ми — діти твої, Україно!”, за кращими творами якого упорядкував і видав зі своїми об'ємними передмовами десять колективних збірок. А ще ж з самого початку проведення конкурсу з української мови імені Петра Яцика очолював журі третього етапу цього конкурсу на теренах Криму...

Попри всі згадані і незгадані так звані громадські посади встигав творити талановиту задушевну лірику, багато перекладав із кримськотатарської, білоруської, писав публіцистику і літературно-критичні статті про колег-письменників з усієї України, разом із композиторами створив близько сорока пісень, серед яких найвідоміші “Земле моя кримська”, “Село моє” та інші.

Данило Андрійович удостоєний премії імені Олексія Гірника — за патріотичне виховання молоді, він “Заслужений журналіст України”, і в Криму удостоєний літературної премії імені Степана Руданського, заслужений діяч мистецтв АРК.

На Черкащині, в притясминському селі Ребедайлівці і в містечку Кам'янка пам'ять Д. А. Кононенка увічнили меморіальними дошками на приміщеннях, де вчився поет. Одну з вулиць Ребедайлівки названо іменем поета.

Презентація книжки “Цю землю я любив...” — про яку йдеться в публікації, відбулася в Кримській республіканській науковій бібліотеці імені І. Франка. До слова, родина Д. А. Кононенка просить читачів, знайомих, шанувальників творчості знаного поета, прозаїка, хто, можливо, не знав про видання книжки, доповнити її своїми спогадами. Дай, Боже, нам побільше таких одержимих, як Данило Кононенко, і ми б за покликом слави “запанували б у своїй сторонці”.

Івано-Франківська “Просвіта” з сумом повідомляє, що на 84-му році життя відійшов у вічність Петро Іванович Арсенич. Історик, етнограф, музеєзнавець, просвіт'янин, громадський діяч. Народився у селянській родині у Нижньому Березові на Косівщині. Після закінчення Київського держуніверситету ім. Т. Шевченка 1958 року працював науковцем у Івано-Франківському краєзнавчому музеї, викладав археологію та етнографію в педінституті. За так званий націоналізм і у зв'язку зі справою дисидента В. Мороза у 1966 р. його відсторонили від викладання і звільнили з посади завідувача відділу краєзнавчого музею, конфіскували старі видання книг з історії України.

Та Петро Іванович і далі виступав проти русифікації, нищення пам'яток історії та культури, брав участь у національному відродженні краю.

У нові часи він керував науково-редакційним відділом при обласному управлінні культури, який видає книги “Про Гуцулів і Гуцульщину”, “Діяльність “Просвіти” на Прикарпатті”, “Славні

На вічну пам'ять Петру Арсеничу

галицькі родини”, “Відомі люди м. Івано-Франківська”, “Культурно-громадська діяльність греко-католицьких священиків Прикарпаття за 100 років 1846—1946 рр.”.

Він був одним із засновників обласного Товариства української мови ім. Т. Шевченка, пізніше

“Просвіта”, обирався його головою. Активно долучився до створення “Меморіалу”, Народного руху України. Водночас працював доцентом Прикарпатського університету ім. В. Стефаника та Івано-Франківського теологічно-катехитичного духовного інсти-

титу. Досліджував маловідомі сторінки історії та культури краю.

Петро Арсенич опублікував десятки книг і понад тисячу статей з історії та культури краю, січового стрілецтва, ЗУНР в енциклопедіях, журналах “Архіви України”, “Дзвін”, “Народна творчість та етнографія”, “Український історичний журнал”, збірниках тощо.

Багато зусиль докладав для відновлення “Просвіти”, її долучення до становлення і утвердження Української державності.

Просвіт'яни краю схиляють голови перед світлою пам'яттю свого поважного колеги, історика, краєзнавця.

Вічна пам'ять, пухом українська земля.

Голова ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Степан Волковецький, Правління, Рада обласного об'єднання, Центральне правління ВУТ “Просвіта”, редакція “Слова Просвіти”

Надія ОНИЩЕНКО,
член Національної спілки жур-
налістів України

Це — не документальна історія одного села і не краєзнавче дослідження. Йдеться про виклад української історії “знизу” крізь призму долі українського села загалом. Так написав автор у першому томі “Зійти з безпам’ятства”. Найважливішою дійовою особою “Села” є архівний документ. Такий, що надовго був захований у недоступні донедавна компартійні спецфонди саме через силу оголеної правди, яку таїв у собі.

На відміну від багатьох радянських письменників Тимошик не опоетизовує клямку в дверях і глиняну призьбу. Його правда про село — гірка і вистраждана його родиною, родинами односельців, які не погоджувалися (хто вголос, а хтось мовчки) з нав’язуваними їм газетними деклараціями, а жили мудрістю своїх віруючих предків. І це врятувало багатьох від моральної деградації і не зробило їх “совєтськими человеками” без “адреса, дому і вулиці”.

Прочитане в “Черниговских губернских ведомостях” понад 120-літньої давності відтворило яскравий дитячий спомин.

“На південно-західному боці Данини Ніжинського повіту, серед цвинтаря вивиснувся великий курган, засіяний наполовину струхлявленими хрестами. На цьому кургані великий дубовий хрест осяє свіжою могилою потомка знаменитого Гетьмана Малоросійського Тараса Трясила — відставного корнета Івана Андрійовича Тарасевича, що прожив до ста десяти років і під мирною стріхою родини своєї тихо, спокійно заклав очі на віки”.

На початку 60-х років ХХ століття церкву в селі вже закрили, але паски пекти колгоспникам ще не заборонили. Влада дозволила запрошеному селянами із сусідньої Шатури священику освятити паски біля могил предків.

“Мати покриває шойно покрплений кошик рушником і веде мене, малого, за руку до баби, аби передати їй дві крашанки, — пригадує Тимошик. — Обережно сходимо вузькою й крутою стежкою на саму гору, яку ніби хтось спеціально насипав посеред цвинтаря, — там, з-поміж багатьох інших спочиває від воєнних літ бабуся Устина. Поряд із її могилою і стояв отой хрест. Пам’ятаю, що відповіла мати, коли запитав, хто там лежить. “Від батька чула, що якийсь дуже важний чин. Всі його родичі за Україну стояли, і війною проти Москви виступали”. Казала це притишено, озирнувшись, аби ніхто не почув...”

Мамина розповідь, публікація тодішнього священика Данинського Свято-Троїцького храму Петра Огієвського, який “запечатав” гріб свого незвичайного парафіянина в квітні 1853 року, навірнула до національних джерел, до Шевченкової “Тарасової ночі”. Доля родинного гнізда Трясил-Тарасевичів у Данині читається як захопливе пригодницьке оповідання. Останніх нащадків тут бачили ранньої літньої пори 1943 року, за німців. На порозі хати наймицькі Тарасевичів Єлизавети Бондаренко постав чоловік років 55 та два хлопці-підлітки років 12-14-ти. То були його сини. Приїхали вони на хутір німецькою начальницькою машиною — водій у військовій формі сидів за кермом.

У першому розділі “Козацький дух у кожній хаті стояв” Микола Тимошик шукає і знаходить національний компонент у козацьких школах. Було в козаків таке правило: не залишати на-

Сила оголеної правди

Микола Тимошик. Село: У 2-х т. — К.: Ярославів Вал, 2017

Це документально-публіцистичне видання можна презентувати в будь-якому селі, а не тільки в Данині на Чернігівщині, де народився й виріс автор. У внутрішньому двобої між усталеними версіями хрестоматійно відомих подій і архівними документами, розповідями очевидців Микола Тимошик переболів правдою про село, яке в передмові лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, письменник Степан Колесник назвав кривавою раною на тілі багатостраждальної України.

призволяє одних дітей. І за часів татарських набігів, і в пору протипанських та протипольських повстань, коли горіли села й містечка, старшина давала вказівку підопічним побратимам дбати про малечу, що залишилися без батьків. Їх звідусіль привозили із собою на Січ і відкривали для них окремі шкільні класи.

Поступово в селах Лівобережної України стали виникати перші освітні осередки. Ініціаторами заснування козацьких шкіл виступали сільські громади. Винаймали чийось хату, інколи будували для цього нову — шукали вчителів і брали на себе всі витрати. Вчителями перших шкіл ставали здебільшого мандрівні дяки.

У виданнях давньої пори автор віднайшов різні пропозиції та рекомендації щодо навчання дітей. В архіві гетьмана Кирила Розумовського зберігаються цікаві пропозиції лубенського полковника Івана Кулябки, які були втілені в багатьох школах:

— навчання слід починати із Букваря і Часослова: до обіду вчити грамоти, а після обіду — писання;

— слід вчити також рахування;

— наказувати дітям шонеділі і в свята ходити до церкви та вчити там співу;

— тих хлопців, які не надаються до шкільного навчання, збирати в окремі дні в одне місце для козацьких військових вправ.

Заробітну плату дякові-учителів батьки платили здебільшого натурою — борошном, картоплею, курячими яйцями, медом, а частково — і грошима. Переказували в селі, що сума залежала від розуму дяка та рівня навченості дитини. Така оцінка була в компетенції батька школяра. Обидві сторони наперед не визначали ціни й ніколи не сперечалися про неї.

“Старі народні, або так звані козацькі, школи відігравали помітну роль у захисті й ствердженні національного елементу тогочасної української школи, — пише професор Тимошик. — Їхні вчителі самі були вихідцями з народу, вважалися кращими носіями і рідної мови, і народних звичаїв, що й прищеплювали своїм вихованцям. Вони не були залежними від різних урядових програм, залізної дисципліни та схо-

ластики, що визначала характер російської церковно-приходської школи.

Безальтернативна епоха саме такої школи — схоластичної, чужої за мовою і духом — неухильно наближалася до українських поселень від половини ХІХ століття. Проте в Данині появу такої школи затримало ініційоване й утримуване упродовж багатьох років місцевою громадою сільське народне училище”.

Козацького духу дотримувалися і перші власники Данини. Згідно з грамотою польського короля Владис-

лава ІV від 9 вересня 1647 року, землі двох ключів воєводства Чернігівського — Мринського і Володько-Дивицького — віддавалися чотирьом синам колишнього українського гетьмана Тараса Трясила — Йосипу, Федору, Василю та Марку. За універсалом гетьмана Самойловича хутір Данина, що відносився тоді до Володькової Дивиці, був закріплений за ніжинським полковим суддею Василем Гумєнським. Підставою такого рішення слугувало те, що цими селами досі володів його батько, також козацький старшина.

1770 року цариця Катерина ІІ, яка найбільше долучилася до перетворення значної кількості свободолюбивих українців на зденационалізованих малоросів, дарує графу П. О. Румянцеву аж три чернігівські села з їхніми земельними угіддями: Володькову Дивицю, Данину та Шатуру. В інструкції генеральному прокуророві Вяземському вона пише: “Когда же в Малороссии гетмана не будет, то надо стараться, чтобы в веки и имя гетманов исчезло”.

Та козацький дух спрямовував життя данинців аж до 30-х років ХХ століття. Два сходи села в середині ХІХ століття вирішили збудувати нову церкву, “щоб була крашою від усіх”, тому що від часу обрання 1864 року священика села Петра Скорини благочинним Другого округу Ніжинського повіту Данина ставала адміністративним центром цього округу. Отець Петро і став виконробом новобудови. 15 травня 1883 року закладено і освячено фундамент церкви, а 9 грудня освячено головний, центральний престол в ім’я Святої Трійці. На кошти священика і його дружини, а також пожертви парафіан до 1896 року встановлювали іконостаси. Свято-Троїцький храм був оберегом духовності аж до радянзації, коли його спочатку перетворили на зерносклад, а пізніше — на сільський клуб. Про колишню велич церкви нагадують лише три артефакти:

— затверджений 1891 року в тодішній столиці Російської імперії Петербурзі детальний макет будови, віднайдений Миколою Тимошиком в архівах колишньої Чернігівської Єпархіальної консисторії;

— зроблена відразу по війні знаним лосинівським фотографом Миколою Півнем панорамна світлина сільського храму;

— зменшений у сотню разів макет храму, який наприкінці 80-х років минулого століття звершив столяр-самородок Петро Іларіонович Макаренко та його середній син Іван.

1908 року тіло померлого священика Скорини селяни несуть на плечах три дні з Ніжина до Данини і ховають у церковному склепі. 1961 року кістки будівничого церкви і Данини викидають на вулицю в багнюку.

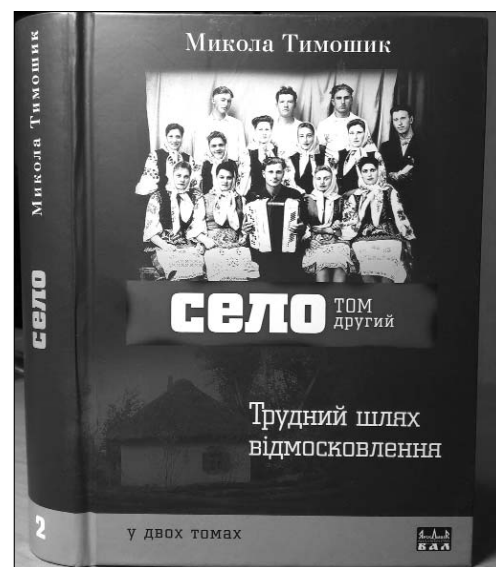
Чотири посилення долі Петра Скорини, які данинець Тимошик назвав славою, журбою, збезчещенням і забуттям, спонукають до переосмислення непростих уроків нашої історії, до покаяння, яке очищує власне сумління. Професор закликає від усвідомленого каяття перейти до конкретного діла.

Колективізація й голодомор, репресії й війновничий атеїзм, тоталітарний комунізм призвели, на думку науковця, до особливої хвороби сучасної України — боязні правди. За боязню говорити правду стоїть небажання її знати. А відтак — боротися за неї. Архівними документами, розповідями свідків, власною українською громадянською позицією Микола Тимошик справді допомагає нам усім зійти з безпам’ятства.

30 липня 2015 року він надіслав листа на адресу виконкому Данинської сільської ради Ніжинського району з проханням розглянути в установленому порядку питання про повернення селу історичної назви. В історичній довідці професор доводив, що поява варіативної назви *Данино* викликана русифікаторською політикою Російської імперії, що призвело до радянських часів до заміни історичної назви села *Данина* на *Данино*, а пізніше на *Данине*. В сучасній Данині знайшлися безпам’ятні невігласи і крикуни, які були проти такої пропозиції. Але їх патріотичним словом переважила сільський голова, вчителька за фахом Галина Оксєнич. Установлений бюрократичний порядок 7 вересня 2016 року завершився Постановою Верховної Ради України за № 1496-VIII такого змісту “Перейменувати село Данине Ніжинського району Чернігівської області на село ДАНИНА”.

“Хоч і тяжкий шлях навернення з московщини на наш, український, але він, за сильною впертості й бажання, можливий. Навіть на прикладі окремо взятого села”, — стверджує дослідник.

“У час читання страшних документів не раз думкою повертався в Данину 30-х років, — пише автор. — Якою була реакція його мешканців на арешти односельців, як ставилася громада до родичів арештованих, як пережили своє горе родини “ворогів народу”? У відповідь на раптовий арешт Ніжинським окружним відділенням НКВС—ВЧК—ГПУ на початку грудня 1920 року авто-

ритетного мешканця Данини Євмена Кошми село загуло як вулик. Стривожені селяни вимагали від сільради зібрати сход, полати за поясненнями влади гінців до Ніжина. Через зволікання сільради виконати ці вимоги назрів бунт, “гасити” який приїхав представник райпродкомісаріату.

1938 року село вже виявилось неспроможним на бунт чи принаймні гласний протест. У відповідь на раптові арешти односельців громада відповідала дружним мовчанням. Страх за себе і свої родини дійшов до такої межі, що данинці стали обходити десятою дорогою обійстя арештованих, наївно повіривши заявам представників влади про те, що то “вороги народу”. Село фізично знекровилося, а духовно деградувало.

Але навіть у таких умовах духовні діти отця Петра Скорини продовжували жити по совісті. Вони йшли за Божими заповідями. Переглянувши майже 34 тисячі сторінок у п’яти архівах України, губернську періодику ХІХ—початку ХХ століття, крайові та районні газети 20—60-х років ХХ століття, опитавши 350 старожилів, Микола Тимошик описав 1340 долів своїх односельців, в яких віддзеркалилася болюча історія України. І кожна з цих долів — це сюжет для новел Василя Стефаника або Марії Матіос.

Стоїть хата

А на хаті — лата,

А на латі — куль:

Називається куркуль.

Це вірші данинського сільського поета Василя Івасенка, які він довірливо читав односельцям під час коротких хвилин перепочинку на колгоспному полі, 1938 року енкаведисти інкримінують як антирадянську, погромну, терористичну і поразницьку агітацію.

На кожне несправедливе рішення суду чоловік подавав апеляцію і тільки 1972 року отримав на руки довідку за підписом заступника голови судової колегії з кримінальних справ Верховного суду УРСР Т. Євсєєнко про те, що він реабілітований.

Після смерті за заповітом В. В. Івасенка його донька передала настоятелю Шатурського Свято-Михайлівського храму 8 тисяч радянських рублів, зароблених батьком за вирощені на присадибній ділянці цибулю і часник. За них шатуряни замовили в столичних майстрів новий іконостас неймовірної краси.

Відкриваючи правдиву історію українського села, Микола Тимошик показав, якими ми могли бути і можемо стати. Таке резюме зробили присутні професори й викладачі, вчителі сільських шкіл, голови сільських рад, чиновники на першій презентації, яка відбулася в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя.

Мовні стратегії Володимира Свідзінського

— Напевне, найбільшою драмою у житті Володимира Свідзінського було те, що він не міг сприйняти радянську дійсність. Чому, як Ви гадаєте, йому не вдалося вижити у ті жахливі часи? Причину його загибелі потрібно шукати в його родинному корінні, у поетичній творчості, співпраці з культурно-освітніми інституціями доби УНР чи, врешті-решт, у дитинності сприйняття жорстокого зовнішнього світу?

— Так, цей поет опинився ніби не в своєму часі, ніби ненароком укинтий у добу, що була йому геть чужою. Не мислячи себе поза Україною, він фактично обрав долю “внутрішнього емігранта” і тим прирік себе на своєрідне літературне “запілля”, на по-своєму виключну “неучасть”, що її так глибоко осягнув Василь Стус у своєму есеї про улюбленого поета. Свідзінський виявив стоїчну вірність цьому виборі, рідкісний нонконформізм — надто як для людини, яка пережила всі хвилі передвоєнних репресій. Ті обставини, що Ви їх назвали — родовід, поезія, доба УНР, дитинність сприйняття, — радше є передумовами такої позиції та постави, а не самої загибелі. Хоч усе те карні органи йому пригадали, коли прийшов час.

— Чи можна вважати, що до книг Володимира Свідзінського — “Ліричні поезії” 1922 року, “Вересень” 1927 року і “Поезії” 1940 року, — тодішня літературна критика загалом негативно поставилася? В яких саме його поетичних творах, як згадував сам поет, вона побачила погано прихований фаталізм? Як тоді пояснити, що Юрій Яновський усе ж наважився виступити відповідальним редактором останньої прижиттєвої книги Володимира Свідзінського?

— Ставлення критики до поета можна схарактеризувати як суміш ворожості та роздратування зі своєрідним зачудуванням на кшталт: “Ну звідки таке взагалі могло взятися в наш час?”. А закидали йому не лише “фаталізм”, а й “безперспективне буржуазне світорозуміння”, категорично твердили, що “тиха, мрійлива лірика поета-індивідуаліста нічого не промовляє до серця працюючих мас”. Тобто для такої критики неприйнятним було все в поета, що мав відвагу залишатися собою — всупереч обставинам та часові. Щодо Яновського — не тільки він, що починав свій шлях як поет, а потім і в прозі поетом залишився, розумів справжню цінність творчості Свідзінського: йому віддавали належне Майк Йогансен, Микола Бажан, той же таки Тичина... Була ціла плеяда ще зовсім молодих поетів, котрі знали й шанували Свідзінського, мали його за “метра”, за вірця: Василь Боровий, Ігор Муратов, Валентина Ткаченко, Олекса Веретенченко...

— З Вашої точки зору, в чому полягає переворот в українській поезії в 20-х, 30-х роках минулого століття, здійснений Володимиром Свідзінським на рівні з такими талановитими поетами, як Олександр Олесь, Микола Вороний, Микола Філянський, Петро Карманський, Василь Пачовський?

— Названі вами поети все-таки радше попередники Свідзінського, але також і співники в тому прагненні рішучого поетичного оновлення. Проте саме йому вдалося — як хіба що молодому Тичині, як Антоничеві — здійснити естетичний прорив, радикально оновити поетику, здолати узвичаєні межі та “втому” вже зужитого арсеналу виразальних засобів, вийти до нових естетичних обріїв. Аби говорити про це предметно, треба звернутися до текстів, аналізувати їх, заглиблюватися в них... “Занурятися” — є і таке дієслово в цього поета... Це також було моїм завданням у книжці “Невпізнаний гість”, — одним із завдань, оскільки і через десять років після першого видання це поки що єдина монографія про Володимира Свідзінського.

— Чи справді Ви вважаєте, що Володимир Свідзінський став для Віктора Домантовича в його романі “Без ґрунту” прототипом одного з персонажів, мистецтвознавець й поета Арсена Петровича Вітицького?

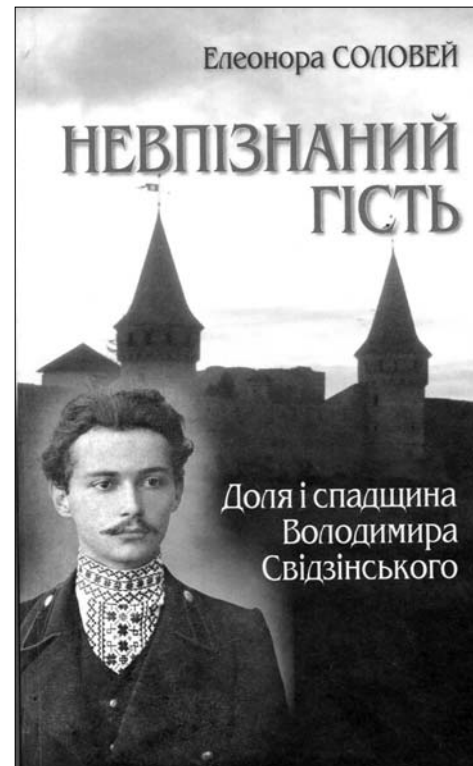
— Може, не так буквально, радше це просто певний спільний тип поета: людини-анакорета, як тепер кажуть, — інтроверта, сковородинський тип людини трохи “не від світу сього”. Саме таких світ і намагається “ловити”, але вони здебільшого

Елеонора Соловей — відомий літературний критик і літературознавець, доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту літератури НАН України, лауреат одразу двох престижних літературних премій імені Сергія Єфремова та Василя Стуса написала надзвичайно цікаву книжку про одного з поетів “Розстріляного відродження”. Її фундаментальна розвідка “Невпізнаний гість. Доля і спадщина Володимира Свідзінського” фактично повертає до життя самотнього лірика, якого сміло можна зарахувати до когорти найталановитіших українських поетів минулого століття. За радянських часів ім’я письменника замовчувалося, як і обставини його трагічної загибелі від рук співробітників НКВС.

не даються, хоч і платять за це високу ціну. Може, саме тому деякі риси Вітвицького так нагадують Свідзінського, хоч реальним прототипом першого вважають також поета Миколу Філянського.

— У чому причина розлучення Володимира Свідзінського із Зінаїдою Сулковською? Це відбулося внаслідок матеріальних нестатків чи інших розладів у подружньому житті?

— Про це складно говорити: надто делікатні матерії. Можливо, шлюб цей не був щасливий через те, що не дістав благословення батьків... Матері їхні були сестрами, у священному середовищі таке й поготів не заохочувалося. Але молодь стояла на своєму, і то впродовж багатьох років, — довелося змиритися. Потім — тривалий час нарізно, коли поет переїхав до Харкова, а дружину з донькою ще не мав як забрати до себе... Коли нарешті родина з’єдналася, напевно, вже відбулися якісь незворотні зміни. Зінаїда Йосипівна згодом переїхала з дитиною до Вінниці, де жила її сестра; там вона вчи-

телювала, а поет навідував їх. Серед останніх моїх щасливих знахідок — племінниця Зінаїда Йосипівна, донька отієї сестри, Віри Йосипівни, 92-літня Оксана Миколаївна Храшевська, що мешкає в Боярці. Від неї маю ще деякі родинні перекази, а також світліни з родинного архіву... А от онука поетової сестри Олени Євтимівни, Ірина Усманова, сама мене знайшла завдяки інтернету... І також поділилася родинними фотореліквіями. Деякі з них увійшли до нового видання “Невпізнаного гостя”...

— Що Ви відчували, коли вперше взяли до рук слідку справу Володимира Свідзінського, заведену на нього 1941 року? Чи є в ній факсиміле самого підслідного або текст, написаний ним від руки? На Вашу думку, чому поета так довго не реабілітували у колишній УРСР?

— Певна річ, кожна така знахідка неймовірно хвилює. Там справді є його підпис під протоколами, як належить. Дещо суттєве вдалося уточнити, зокрема й про місце страшною загибелі поета. Було й розчарування: ми так і не знаємо, за чим доносом поета заарештували. Але можливо також, що доносу не було: просто в умовах наближення німців хапали всіх, хто вже здавна був під підозрою в неояльності, мав не надто добру анкету тощо. Щодо реабілітації — мабуть, відповідні органи

просто не могли впоратися з таким обсягом роботи, адже саме українська культура зазнала найбільше утрат від сталінських репресій. Але у випадку Свідзінського ще маємо особливе небажання системи визнати, бодай із запізненням, цей злочин. Вражає ця неохолола за десятки років неприязнь цілої системи до поета, якого було знищено з такою дику жорстокістю, що потім самі кати спохопилися і намагалися влати, що його... просто ніколи не було. Відповідно до тодішнього переконання: “немає людини — немає проблеми”...

— Досліджуючи поетичні уподобання Володимира Свідзінського, Ви згадуєте його захоплення лірикою Олександра Блока, Максиміліана Волошина, Бориса Пастернака. І разом із тим зазначаєте, що він не сприйняв поетичні твори Ніколая Гумільова. Чому його вірші не припали до душі Володимир Свідзінському?

— Ну, вони в дечому антиподи: вольовий і войовничий Гумільов, поціновувач екзотичних країв та сафарі, прибічник теорій “сильної особистості”, “надлюдини”... Тут цікаво інше: Гумільова вже було страчено й проскрибовано, а Свідзінський із властивою йому безпосередністю пише про свої поетичні вподобання в листі, називаючи імена, що вже були або згодом стали забороненими...

— Можете проілюструвати на конкретному прикладі, як Володимир Свідзінський обходив цензуру, вдаючись до алюзій, алегорій, натяків і підтексту?

— Не певна, що він завжди це робив умисно, свідомо: здається мені, що принаймні часом той “код” виникав із глибокої внутрішньої спонуки, як і самі вірші... Чи не найбільш яскравим прикладом є зривання з отих глибин свідомості чи навіть підсвідомості “еретичних” кольорів, як-от у вірші 1934 року “Спогад”: *На землі настає літо, / На землі ясин цвіте, / Світ-дуга поринає / В голубе й золоте...* І це колористичне поєднання виникає не раз, не тільки в цій поезії, отже, про одну випадковість не може бути мови...

— Чи справді творчим кредо, як писав Володимир Свідзінський в одному зі своїх віршів, для нього були “самотність, труд, мовчання”?

— Очевидно, що це його підставові, засадничі цінності, саме тому ці топи є наскрізними та багатограними, про кожен зокрема можна говорити докладно, з багатьма прикладами. Зокрема “мовчання” як особливий тип “висловлювання” — один із “маркерів” цієї поезії.

— Плеяда вітчизняних і діаспорних мовознавців і літературознавців сприймала Володимира Свідзінського справжнім охоронителем української мови. Якщо спробувати лаконічно підсумувати, то який мовний спадок лишив нинішньому поколінню українців цей неперевершений лірик?

— У найповнішому двотомному виданні Свідзінського (2004) пояснення багатьох рідкісних чи призабутих лексем я давала у примітках до поезій. Згодом, у двотомниках 2011 та 2013 років, за доцільне вважала давати в кінці книжки спеціальний словничок. Навіть ота неприхильна до поета прижиттєва критика мусила визнавати виняткове багатство його мови. Мовні стратегії Свідзінського цілком очевидно пов’язані з глибоким розумінням, що питання мови для українців довго було питанням “бути чи не бути” і що тривала загроженість етносу найбільш наочно проявляється саме як загрозленість мови. Має ця тема ще багато інших аспектів, від того ж таки “мовчання” до “невимовності”. У розв’язанні чи бодай постановці їх Свідзінський стає в ряд видатних поетів ХХ

Володимир Свідзінський з донькою Мирославою. Середина 1920-х років

століття, як Олександр Блок, Райнер-Марія Рільке, Борис Пастернак, Томас Стернз Еліот, Пауль Целан, Болеслав Лесьмян. Першим цей світовий масштаб, цю “мірку” поезії Свідзінського збагнув Василь Стус, який поставив його у промовистий ряд Гете—Свідзінський—Рільке, причому тоді, коли на батьківщині поета його практично не знали.

— Андрій Содомора, який нинішнього року номінувався на Національну премію імені Шевченка, — один із тих, хто долучився до справи збереження пам’яті про Володимира Свідзінського як талановитого перекладача. Чи зберігає свою цінність перекладацький доробок Свідзінського? Адже високу класику кожна доба читає наново, тобто часто й наново перекладає.

— Свідзінському духовно дуже близькі київські неокласики кола Миколи Зерова. Це для мене є свідченням, що й за краших умов для творчої самореалізації він, напевно, все одно займався б перекладом: це насправду “сродна праця” для нього. А вже для поета несуглобного добі — це була певна “ніша”, можливість творчості бодай у такому варіанті, можливість незаангажованої участі в культурному будівництві, у тому ж таки плеканні мови. І можливість “неучасті” в тотальних деформаціях літератури, поезії, митця. Нарешті певний зарібок, засіб для існування. З-поміж його перекладів я особливо люблю ті, які в двотомнику опубліковані вперше: “Зимовий вечір” Пушкіна, “Дідусь Мазай і зайці” Некрасова, а також досконалі переклади з Лермонтова, Готфріда Келлера, того ж таки Пушкіна, з античних авторів.

— За час від першого до другого видання монографії “Невпізнаний гість” чи здійснилася повною мірою та справа “повернення поета”, яку Ви, очевидно, мали на меті?

— Значною мірою — так. Повною — навряд чи. Зрештою, запізнile повернення митця неминує пов’язане з якимись не-поправними втратами: цілі покоління були обділені, не зустрілися з цією поезією та її автором. Проте нині вже принаймні подолано той дефіцит самих текстів поета, удоступнено їх для всіх, хто зацікавиться цим явищем. З’являються нові цікаві публікації про творчість Свідзінського, уже захищено дві кандидатські дисертації: одна повністю йому присвячена, друга великою мірою. Але й для майбутніх дослідників це благодатний матеріал. Особливість справжньої поезії — її принципова невичерпність.

Спілкувався Тарас ГОЛОВКО

Тетяна ІВАЩЕНКО: «Я переконана, що театр вічний»

— Чим Вас зацікавив образ Каменяря?

— Мої дитячі роки минули на вулиці Івана Франка у Києві. Саме в дитинстві розкрився мені світ письменника через його казки. Згодом привабила поезія Франка, його інтимна лірика. Хоча всіх нас привчали до думки, що Франко — лише незламний Каменярь. Не вірила, що лірика Франка лише глибокий аналіз інтимних переживань, притаманних людині. Такі твердження скидалися на брехливу балаканину. Якщо Іван Франко поезією своєю на рівні Данте та Петрарки, то логіка підказувала, що за цим глибоким болем поета повинна стояти жінка! Хто ж вона, муза Франка, кому присвятив він такі зболені вірші, що об'єдналися у збірку “Зів'яле листя”? Почала шукати, збирати матеріали, які стосуються особистого життя Івана Франка. Про написання п'єси не мріяла, бо розуміла, що генія зіграти може лише геній. Повернулася до поста-ті Івана Франка після того, як Україна здобула незалежність. Саме ця історична подія знову повернула мої думки до поста-ті Франка, до його філософських роздумів. П'єса отримала назву “Таїна буття”. Іван Франко був одержимий творчістю. Його доробок складають більше ніж сто томів, світ побачили лише п'ятдесят. Адже, як відомо, за радянських часів була суво-ра вказівка: не друкувати біль-ше томів, ніж написав В. Ленін.

Іван Франко був одержимий не лише творчістю. Любов до свого народу, прагнення бачити Україну незалежною не полишала його ні на мить. Адже Незалеж-на Україна, по-європейському правова, політично розвинена, де не панує примітивна програ-ма чорно-білого мислення, кра-їна з потужною економікою, де домінує духовність, а не брехня перевертнів, саме така Україна — це мрія Івана Франка. Енергія ге-нія Франка не зникла, титаніч-на енергія геніїв не зникає, вона озолочує землю, де за життя меш-кав геній, єднається з енергіями інших світочів людства.

На жаль, про думки-ідеї Івана Франка забули можновладці. На-гадаю слова Івана Франка, які він написав у своїй знаменитій пе-редмові “Дещо про себе самого”: “Не люблю українців... так мало любити Україну як расу, ту расу обважнілу, рознуздану, сентимен-тальну, позбавлену гарту і сили волі, так мало здібну до політич-ного життя на власному смітнику, таку плідуючу на перевертнів най-різномоднішого сорту...”. Напи-сав він так не тому, що не любив Україну! Боліла Франкові безпо-радність народу нашого. Люти-ла продажність політиків-пере-вертнів, які вскочили у владу за-ради власного збагачення. Фран-ко наче став нашим сучасником. П'єса про Івана Франка була на часі. Час вимагав сказати не лише про неблаганний Фатум у житті та коханні генія. Час вимагав по-казати Івана Франка як борця за незалежність України, як політи-ка-філософа, письменника та по-

Тетяна ІВАЩЕНКО — автор яскравий, непересічний, емоційний, мудрий. Її п'єси з успі-хом йдуть на кону 19-ти театрів України. Нещодавно репертуар камерної сцени ім. С. Дан-ченка Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка поповнився сороко-вою прем'єрою Т. Іващенко — виставою “Таїна буття”, присвяченою Каменяреві.

ета-пророка, Мойсея українсько-го народу. З тих думок і виринуло бажання написати п'єсу про на-шого “сучасника”... Івана Фран-ка. Зрозуміло, що намагаючись створити образ Франка, обмежи-тись єдиним коханням було б лу-кавством.

— Вистава “Таїна буття” на камерній сцені театру Франка ці-кава акторським складом...

— Усі лаври режисерові Ан-дрію Маю. Він затверджував ак-торський склад. Він витягнув ідею фатуму, яка зашифрована в п'єсі, поставив наголос саме на мислєформі “фатум”. Закликав глядача замислитись, наскільки фатум проявля-ється в долі ге-нія. У долі лю-дини. А чи є лю-дина творцем своєї долі? Ре-жисерське про-читання “Таї-ни буття”, фор-ма вистави су-голосні сього-денню.

— Першопро-читання п'єси “Таїна буття” відбулося в Ки-ївському театрі на Подолі. Чому саме в цьому те-атрі?

— Театр на Подолі очолює Віталій Мала-хов, нині на-родний артист України, ла-уреат Націо-нальної премії ім. Т. Г. Шев-ченка. Я вважаю Віталія Юхимо-вича своїм хре-щенням батьком у мистецтві. Са-ме він благословив першу поста-новку моєї п'єси “Зумій за хвіст спіймати бісенятка, або Як ви-йти заміж?”. Протягом деся-ти років ця весела комедія тіши-ла глядача. Після постановки “бі-сенятка” на кону театру на Подо-лі з'явилася вистава “Я вбив...” за моєю п'єсою. Природно, що й із третьою п'єсою “Таїна буття” я звернулася саме до нього. П'єса йому сподобалася і він дав “до-бро”.

— Виконувала роль Ольги Хору-жинської, дружини Івана Франка, у цій виставі заслужена артистка України Лариса Трояновська.

— Лариса Трояновська зі-грала у п'яти виставах за моїми п'єсами, нас єднає багаторічна творча дружба та вдалі театраль-ні проекти. Вона з'являється на сцені і миттєво залюблює в себе глядача, так магнетично діє її ба-гатогранний талант. Ларисі Тро-яновській майстерно вдаються і комедійні, і драматичні ролі. Це рідкісний акторський дар. Треба ще сказати про режисера першої вистави “Таїни буття”. Нашим режисером був Віталій Семен-цов. До пластичного рішення ви-стави долучився хореограф Сер-гій Швидкий. Образ Івана Фран-ка створив філософ від театру, ак-тор Володимир Кузнецов, нині заслужений артист України. Куз-

нецов досконало вивчив укра-їнську мову, аби створити образ Івана Франка. У Львові на фести-валі “Золотий лев” актора Воло-димира Кузнецова в образі Івана Франка глядачі сприйняли за га-личанина. Сценічне життя виста-ви було успішним впродовж деся-ти років. Після Київського театру на Подолі вистава з'явилася в ре-пертуарі інших театрів України: Дрогобич, Луганськ, Львів, Ко-ломия, Дніпро.

Але найочікуванішою була постановка на сцені Національ-ного академічного драматичного театру ім. Івана Франка. Адже це провідний театр України, з яким

пов'язана творчість корифеїв. Для кожного українського драма-турга велика честь, аби його п'єси йшли у національному театрі. До того ж відтепер є вистава про Іва-на Франка у театрі, що носить йо-го ім'я.

— Як склалися Ваші стосун-ки з творчою групою?

— Я була щасливою... У мене з'явилася ще одна родина. В про-фесійному сенсі можу сказати: всі актори, задіяні у виставі, та-лановиті, енергійні, переповне-ні любов'ю до театру. В нашій ви-ставі дві Хоружинські, два Фран-ка. Тішуся, що роль Ольги Хору-жинської старшого віку виконує народна артистка України Галина Яблонська — легенда української сцени. Галина Гіларівна сприй-няла новий для себе стиль гри, запропонований режисером Ан-дрієм Маєм. І це є підтверджен-ням яскравої молодості, мудрос-ті її блискучого таланту. Велика подяка народному артисту Укра-їни Олегу Шаварському, який грає Івана Франка старшого віку. Його правдивий талант відчув дихання сьогодення. Незвична форма ви-стави, до якої вдався режисер Ан-дрій Май, вдалася акторові. Об-раз Івана Франка він втілює з му-дрою енергією справжнього май-стра. Франка в молоді літа грає Дмитро Чернов. Дмитро каже, що

він лише намагається доторкну-тись до величі генія Івана Фран-ка. Адже зіграти Франка немож-ливо. Але вибухова емоційність, енергія пристрасті, філософська цілісність, які притаманні талан-ту Дмитра Чернова, переконують глядача. Віра Зіневич грає Оль-гу Франко в молоді літа. Ольга у виконанні Віри Зіневич прива-блива, беззахисна, полишена на-одинці зі своїм стражданням. Не лукава, любляча, жертвна, прав-диво шира й мудра, такою ми ба-чимо дружину генія, завдяки дра-матичному таланту актриси Ві-ри Зіневич. Розуміємо, Ольга зла-малася під тиском драматичних обставин, її спіткала нервова недуга. Фа-тум увійшов і в її жит-тя. Роль інферналь-ної істоти, роль Фа-туму створила Ана-стасія Добриніна. Ак-триса об'єднала в со-бі три іпостасі: перше кохання Івана Фран-ка — Ольга Рошке-вич, фатальне кохан-ня — Целіна Журов-ська і нарешті сам Фатум. Енергетична Анастасія Добриніна, створюючи негатив-ні образи Фатуму та Целіни Журовської, правдива. Актриса не боїться викликати стій-ке несприйняття, відра-зу, острах, гнів глядачів, граючи уособлення тем-ряви. Але енергетичний посыл негативу Добри-ніна змінює, коли являє нам образ Ольги Рош-кевич. Глядач співчуває, вірить актрисі.

Сьогодні поста-новка “Таїни буття” на часі. У нас триває ві-йна, знову вирішуєть-ся доля України. Іван Франко з нами, він потрібен Україні.

— Чим Вам запам'ятався ми-нулий рік?

— 2016 рік був для мене зна-менно щасливим: у різних те-атрах України відбулося деся-ть прем'єрних вистав за моїми п'єсами. Десять радісних вибухів. Вистава у Національному акаде-мічному драматичному театрі іме-ні Івана Франка була знаменна ще й тим, що це сорокова прем'єра в моєму житті, як драматурга. Цього ж року відбулася десята постанов-ка моєї п'єси “Замовляю любов”, прем'єра була в Сумському акаде-мічному театрі імені М. С. Щепкі-на. Режисер вистави — заслужена артистка України Олена Зариць-ка. П'єса “Замовляю любов” при-свячена актрисам, яким за сорок, це справжня бенефісна жіноча роль. Цього ж року побачила світ моя перша книжка “Сім акордів”, до якої ввійшли сім п'єс, що поба-чили світло рампи в різних театрах України.

— Свого часу багатьох теа-тралів Ви здивували своєю п'єсою “Empty trash” (Спалоємо сміття).

— Так, глядачі на початку ви-стави завжди ошелешені, адже нічого схожого до того не бачи-ли. Більшість сприймає виставу захоплено, байдужим ніхто не за-лишається.

Станіслав Мойсеєв, який тоді очолював Київський ака-демічний Молодий театр, за-вжди відкритий до творчого по-шуку. Саме він прихильно по-ставився до незвичайного жан-ру моєї п'єси. Режисером ви-стави “Empty trash” (Спалоє-мо сміття) зголосився стати за-служений артист України Юрій Одинокій. Одну з головних ро-лей у цій виставі грала Тетяна Стебловська, народна артистка України, саме для неї я напи-сала п'єсу “Замовляю любов”. Першу постановку п'єси “За-мовляю любов” на кону втілює заслужений діяч мистецтв Укра-їни Володимир Судьїн. 2003 ро-ку доля знову звела нас із Тетя-ною Стебловською у виставі за моєю п'єсою “Втеча від реаль-ності”. П'єса була написана для молоді, Тетяна Стебловська гра-ла маму головної героїні.

— Як Ви оцінюєте стан сучас-ного українського театру?

— Театр завжди має свої про-блеми, насамперед фінансо-ві. Можна сперечатися про сти-лі, напрями, уподобання при ви-борі драматургії. Але найголовні-ше, що театр сьогодні — це жи-вий енергетичний організм, який притягує до себе глядачів. Упродовж десятиліть театру пророку-ють загибель. Сьогодні театр зно-ву доводить, що він невмирущий і ніколи не стане зоною відчужен-ня. Він несе ідею гуманізації сус-пільства. Театр дарує своїм від-відувачам радість насолоди, мож-ливість прожити ще одне життя, об'єднавшись душею з героями вистави. Театр — це царина магії. Сьогодні, як ніколи, театр потрі-бен: він допомагає нам пережити складні часи.

— Театр — це магія, а драма-тургія?

— Драматургія... Це є слова — емоції, просякнуті енергією авто-ра, зашифровані ним у роздуми-їдеї. Форма, в якій існують слова-емоції, має назву “діалог”. Дра-матургу потрібен режисер-одно-думець, талановиті актори, щоб втілити енергію діалогів-емоцій у живі образи. Це доволі складний процес.

— Що тримає Ваш внутріш-ній світ?

— Кілька чинників і кожен із них перший: любов, біль, спів-чуття, віра в Творця, одвічний по-шук відповіді на запитання “На-віщо ми живемо на цьому світі”?

— Чого боїтесь?

— Спустошення, особистої байдужості. Сіра байдужість як прояв темної енергії, притаман-на кожному з нас. Енергія “тем-ряви”, тобто байдужість, не по-винна домінувати в серці. Боюся втратити цікавість до життя.

— Які маєте творчі плани?

— Маю сталу віру, що все не-гативне у нашому житті транс-формується, складний процес державотворення закінчиться пе-ремогою світлого розуму. Це мій творчий план, найголовніший. Прагну написати п'єсу, яка б по-дарувала глядачам надію, позитив сонячної енергії, підштов-хнула до самостійного мислення. Написати щось вартісне, вагоме, над чим час не панує. Якщо є ме-та, знайдеться дорога. Мета у ме-не є — працювати для незалежної щасливої України.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО

Мистецьке життя Київщини

У Центральному будинку художника НСХУ відкрили виставку “Художники Київщини”, на якій представлені твори живописців, графіків, скульпторів, художників кіно та художників декоративно-ужиткового мистецтва.

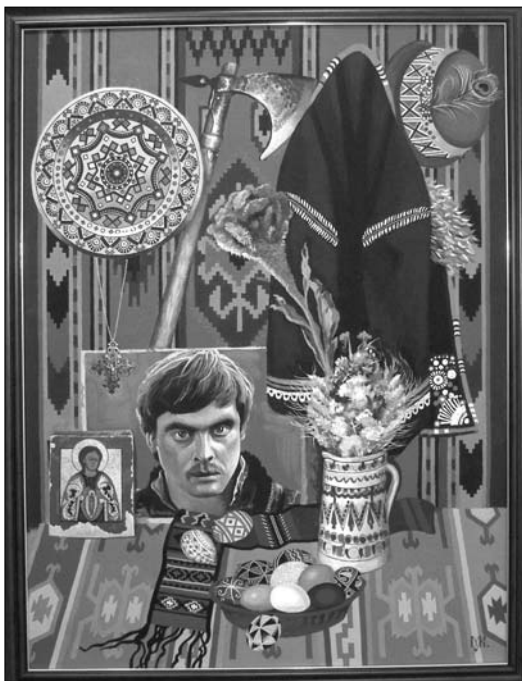
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

“5 років тому створили Київську обласну організацію НСХУ. Це вже друга колективна виставка у Центральному будинку художника, на якій представлені роботи митців Київщини. Експозиція цікава, представлені твори різних жанрів, які створили художники кількох поколінь”, — розповів голова НСХУ Володимир Чепелик.

“У Київській області працює багато самобутніх художників. Кожне місто Київщини живе своїм особливим мистецьким життям. І ця виставка допоможе людям дізнатися про своїх митців. Експозиція українська за формою і змістом, у кожному творі передана любов до рідної землі”, — зазначив куратор виставки, голова Київської обласної організації НСХУ Олексій Дмитренко.

Серед представлених робіт особливу увагу привертає диптих заслуженого художника України Костянтина Могилевського “Тіні забутих предків” та його триптих “Маски Венеції”. Костянтин народився в Луганську. Ще од початку російської агресії переселився в Бучу поблизу Києва. Викладає образотворче мистецтво в Ірпінській спеціалізованій загальноосвітній школі № 1 художнього профілю ім. А. С. Маркаренка.

Краса рідної природи тонко передана у пейзажах Сергія Кривенка з села Богданівка Броварського району — “Місток у Батурині”, “Коні на пасовищі”, “Пухнаста зима”, “Старі верби”, “Перша зелень”. Справжнім майстром портрета (“Портрет Євгена Калашникова”, “Портрет бабусі”) виявила себе Катерина Телегіна, яка народилася в Лисичанську. Казкові мотиви присутні

Частина диптиху К. Могилевського
“Тіні забутих предків”

у полотнах Ганни Прохорової з села Насташка Рокитнянського району — “Осінній туман”, “Дівчинка весна”, “Казка”. Різні епохи переплелися в роботах Олександра Добродія “Червоне місто”, “Червоні капелі”, “Блакитний ранок”.

А уродженець Київщини, заслужений художник України Ана-

толій Марчук розпочав мистецьке турне містами України. Перша виставка цього проекту відкрилася у виставкових залах Чернігівської обласної організації НСХУ.

В експозиції, що має назву “Земля із небом гомонить”, представлені 60 робіт художника, виконаних у техніці офорта, а також акварельного та олійного живопису. На виставку завітало багато гостей, серед них — Сергій Лаєвський, директор Чернігівського обласного історичного музею; Анатолій Шкурко, народний художник України; співробітники обласного художнього музею, студенти Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка на чолі з викладачем кафедри образотворчого мистецтва Василем Михайлюком, вихованці Чернігівської художньої школи, колеги по пензлю і друзі митця.

Виставку відкрив голова Чернігівської обласної організації НСХУ Віталій Василевський. За словами викладача Ніжинського училища культури ім. М. Заньковецької, художниці Наталії Онанко, акварелей такого рівня, як у Марчука, немає на Чернігівщині. Митця привітали студенти Чернігівської художньої школи на чолі з директором —

Картини В. Бабенка і Г. Самойлюка

Відкриття виставки “Карпатські мотиви”

Марією Рибіною-Ткач, а також колеги-художники.

У колекції Чернігівського художнього музею вже є роботи А. Марчука, а цього разу художник подарував 3 своїх офорти Чернігівському історичному музею.

До речі, пан Анатолій досить часто дарує свої роботи музеям. 2014 року до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка він подарував свої твори, присвячені Кобзареві, Національному музею Тараса Шевченка та Музею Тараса Шевченка в Торонто.

Виставка триватиме до 1 квітня, а після Чернігова проект презентують у Музеї Тараса Шевченка в Каневі. Далі дороги виставки “Земля із небом гомонить” проляжуть через Черкаси, Полтаву, Суми, Вінницю, Одесу, Львів, Луцьк та Житомир.

Своєю чергою Музей гетьманства презентував виставку сучасних українських художників Григорія Самойлюка і Володимира Бабенка “Карпатський мотив”, на якій митці представили свої картини, створені протягом кількох останніх років.

“Сьогодні ми представляємо роботи митців, які почали малювати вже у зрілому віці. Але вони самодостатні, дуже впевнено тримаються у мистецькому процесі. Їхня творчість живиться народним корінням”, — зазначила відкриваючи виставку директор Музею гетьманства Галина Ярова.

“Виставка “Карпатський мо-

тив” — велике свято для душі. Кожна представлена робота — справжній витвір мистецтва. Видно, що картини малювали талановиті митці. Для Григорія Самойлюка і Володимира Бабенка малювання не просто хобі, а поклонання від Бога”, — розповів заслужений журналіст України Андрій Яремчук.

Митці поділися таємницями своєї творчості, а бард Володимир Хоменко виконав власні пісенні твори: “Люблю лиш твої осінні зорі”, “А ти найкраща в світі”, “П’ята колона” та інші.

Художник Володимир Бабенко народився в селі Брилівка на Київщині в селянській родині. Змалку мав нахил до малювання. Під час навчання у старших класах оформлював стінні газети, продовжив цю справу, коли прохив військову службу. Та професію обрав собі зовсім іншу — працював водієм великовантажних автомобілів. Свою першу картину намалював 1999 року.

А Григорій Самойлюк народився в селі Курилівка Жмеринського району, що на Вінниччині. Закінчив Київський політехнічний інститут. Змолоду не зміг реалізувати свої здібності у малярстві. Пізніше познайомився з професійними художниками А. Марчуком, А. Зорком — захопився живописом. Великий вплив на формування митця мала техніка художника О. Серветника. Під його впливом почав створювати свої “Карпатські мотиви”.

«Пізнаєш красу — пізнаєш Бога»

Світлана ОРЕЛ,
Кропивницький

Наш земляк із Олександрії зображає Спасителя, Матір Божу, святих, янголів світлим яскравими барвами, в обрамленні квітів, плодів, пшеничного колосся. Традиційні облачення художник поєднує з вишиванками, живим українським колоритом. Цей стиль мистецтвознавець і богослов Дмитро Степовик назвав неobaroko.

Олександр Ігорович ішов до нього не один рік. Від простого, ще дитячого захоплення красою рідної природи, інтуїтивного відчуття у ній божественного начала до глибокого вивчення стилів написання ікон давніми українськими майстрами, наполегливої роботи за мольбертом, відточування неповторної образної мови. Своєю матір’ю у мистецтві

У цьому переконаний художник Олександр Охупкін, чия виставка відкрилася у галереї “Єлисаветград”. Виставка незвичайна для нашого міста. Це — не традиційні картини, хай і у різних стилях та техніках (часті виставки нас привчили до різноманіття), і не ікони, які ми звикли бачити у наших храмах. Це — так званий релігійний живопис або домашні ікони, хоча певна частина з них і виконана у канонічному ключі.

Олександр Охупкін вважає Роману Кобальчинську, спілкування з якою відкрило художникові цілі пласти знань, розуміння, смислів, які несли і українська релігійна, і народна традиції.

Ікони Олександра Охупкіна (вікони, як казали наші бабусі, бо це вікна у інший, небесний світ) могли б стати образотворчою канвою нової помісної української церкви, бо вони несуть органічне, ментально-українське відчуття і розуміння Бога і духов-

ності загалом. На жаль, не всі священики сприймають такий стиль написання ікон. Кількасотлітнє насаджування візантійського, аскетичного, далекого від художності стилю дає про себе знати. Але уже у десяти храмах (а це і Франція, і Росія, і його рідна Олександрія, і Кропивницький) до вірян промовляють іконостаси, ви-

Отець Олександр (Кривко) привітав виставку, зазначивши: те, що зроблене з Богом, буде жити і перемагати.

Та найперше важливо донести цю естетику духовності до молоді, на чому наголосила під час відкриття виставки керівник Музею історії освіти обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського Лариса Гайда. Очевидно, за її порадою вчителі будуть частими гостями виставки, яка експонуватиметься у галереї до 7 квітня.

Заступник директора обласного художнього музею Ганна Осипова та завідувачка відділу науково-просвітницької роботи Олена Степанок, привітавши художника, запросили його з виставкою до свого музею.

конані Олександром Охупкіним.

Петро СОРОКА

Микола Дмитрух поставив перед собою зовсім непросте завдання — показати ще одну іпостась Марчукового генія — його душу, переломлену крізь призму іронічності, шаржу, шкіца до портрета... Продуктивний шлях, бо геній завжди іронічний, сказати б, з легкою юродинкою в поведінці й душі (у божественно-сакральному, а не нищівно-приземленому значенні цього слова).

Іван Марчук вельми надається для шаржу як винятково колоритна, незвична особистість. У ньому все так дивно переплелось: селянськість і високий аристократизм, мудрість і простота, велич і приземленість, горні вершини духу і виїмка доступність...

Ландшафт його обличчя — то окрема тема. Тут можна писати цілі дослідження про материк його сократівського чола, незглибимий всесвіт очей, гірську грядку носа з окрилками летючих ніздрів, білий вогонь вусів і волосся, що так рвійно розвівається на вітрі.

Микола Дмитрух бачить те, що іншим недоступно, і гротескно передає на папері. Чіпке око художника-карикуриста вихоплює те найхарактерніше, що властиве для генія в ту чи ту мить його життя.

Як фотограф у світлинах, так він у шаржах ловець миті, переломленої то крізь призму сарказму, то раблеанського сміху.

Його легке, летюче перо миттєво відтворює на ватмані найпосутніше і, звичайно, зводить до гіперболи та гротеску, як цього вимагають закони жанру.

І. Марчук різний, багатограний, багатолікий, багато в чому невловний. Але ці шаржі дозволяють відкрити генія у найнесподіваніших ракурсах. Зроблені з любов'ю і талантом, вони являють Марчукову велич і красу, доброту і любов, милосердність і ніжність.

Іноді здається, що М. Дмитрух і сам до кінця не зміг би пояснити, прокоментувати, витлумачити ту чи ту свою роботу, бо пра-

Потойбіч сльози

Іван Марчук у шаржах Миколи Дмитруха

цює, що називається, на випередженні думки, як старі японські майстри. І не треба коментувати. Треба пильного і несуетного, тривалого і вдумливого вдивляння у ці роботи. Поспіх тут тільки нашкодить.

Хто передивиться ці шаржі байдужим оком, ніби між іншим, той нічого не відчужує і не зрозуміє. Ну, намальовано весело, дотепно, подумає, — і тільки.

Але за тими роботами — своя незглибимість, навіть безодня.

Які, скажімо, різні у тих шаржах Марчукові очі. Ловлю себе на думці, що міг би написати про них окремий есей чи навіть поему... Очі-іскринки, очі-спалахи, очі-щілинки, очі, заховані за скельця окулярів, але повні світової туги і болю... Вони то сміються, то вивчають, то пропикають наскрізь, то злагіднюють і осявають.

Очі — незглибимі як всесвіт.

Як за допомогою таких ошадних, часто окремих рисочок, штрихів можна передати таку глибину — я не знаю. Я також не можу сказати, коли художник малює їх: одразу, на самому початку роботи, чи в її кінці. Здається мені, що вони той останній штрих, який ставить майстер і оживляє ним, ніби засвічує всю роботу, бо часто контури обличчя сприймаються тільки додатком до них. Хоча можу, звичайно, й помилятися, бо творчість, якщо вона справді мистецька, завжди непередбачувана і сповнена таїни.

Марчук-піраміда, Марчук-медаль, Марчук у розщепленій земній кулі, Марчук на безлюдному острові, у польоті, у всесвіті й на роздоріжжях земного життя, — все це незліченні щасливі знахідки Миколи Дмитруха. Але є одна робота, яку мені особливо хо-

четься виокремити: ту, де художник на тлі паркану, зробленого з олівців. Чудовий символ запрограмований на поліфонічне прочитання! Але не тільки. Він нагадує мені веселу пародію на безсмертну картину “Доброго ранку, пане Курбе” великого французького імпресіоніста. Мені здається, що саме на неї взував карикатурист, коли працював над цим шаржем. А може, й ні. Несуттєво. Цікаві паралелі з талановитими полотнами і людьми виникають ніби самі собою, бо така сила стихійних інтерпретацій та непередбачуваних імпровізацій.

Микола Дмитрух — майстер гротеску, алегорії та інверсії. Не знаю, чи хтось інший зміг би так уприти наблизитися з іронічним стилосом до великого Марчука і так Марчук наблизив би його до себе.

Чому ці роботи сприймаються не тільки як легка гра розуму, як

мистецька дрібничка, а щось значно глибше?

Тому що за ними стоїть гостре сприйняття і болісне осмислення трагічної суті життя, яку геній, звичайно ж, переживає значно надривніше і полинніше, ніж інші люди, і несе хрест, який пересічний людині не підняти.

Зворотний бік іронічності — сум.

Це також її підтекст, прихована частина айсберга.

Ці шаржі сумні, навіть у своїй показній зовнішній веселості.

Вдивіться у них пильніше і побачите, який тягар тербить на собі геній.

Усмішка — ширма, а за нею безодня сльози і те, що Лев Толстой називав “арзамаським жахом”, бо всіх нас чекає великий перехід і непросте прощання з цим світом.

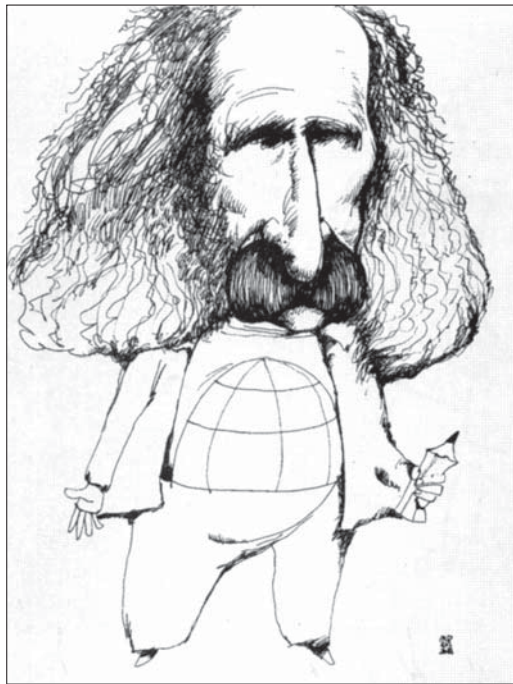
Марчук на шаржах Дмитруха несе велику самоту, велику печаль, перепалену сльозу. Вдивляючись у ці роботи, відчуваєш сухі сльози на власних очах. Губи розпливаються в усмішці, а душа страждає і зігхає.

“Господи! Чому таким важким перстом ти позначив цей світ?!” — ніби запитує геній у кожній роботі.

Можливо, карикатурист і сам не відає до кінця, яку безодню відслоняє своїми роботами, а може, й відає. Не суттєво. Головне, що це сталося, що це є, що це можна побачити при вдумливому, несуетному, неспішному вдивлянні у них.

Знаю, у декого може вихопитися: це малювалося швидко, іноді протягом однієї-двох хвилин чи майже миттєво, що називається, умлівока. Це така собі “бавка” майстра. Але до цієї миттєвості завжди треба додавати кілька десятиліть ненастанної тружиди, невтомних пошуків, болісних втрат і поразок, щасливих знахідок і промахів, зневіри і поту, щоб тепер, коли народжується маленький шедевр-шарж, потім він не пах, а розпросторював чисте сіяння озону.

Петриківський Ліс

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Центральне правління ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка повідомляє, що в суботу, 25 березня 2017 року, в Будинку НСПУ (вул. Банкова, 2) відбудеться чергова сесія Головної ради Товариства “Просвіта”. На порядку денному “Гуманітарна безпека України”. Початок об 11.00.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи

Надія КИР'ЯН

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosivity.org

http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Загальний наклад у березні — 20 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право

редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє

погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети

“Слово Просвіти” — 30617

